

Alvar Perttunen

KYPÄRÄ PÄÄHÄN JA SORMET RISTIIN

Rakennusalan itsensätyöllistäjien henkilöriskien hallinta

Johtamisen ja talouden tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Huhtikuu 2023
Ohjaaja: Jarna Pasanen

TIIVISTELMÄ

Alvar Perttunen: Kypärä päähän ja sormet ristiin – rakennusalan itsensätyöllistäjien henkilöriskien hallinta
Kandidaatintutkielma
Tampereen yliopisto
Kauppatieteiden tutkinto-ohjelma
Huhtikuu 2023

Työelämässä käy muutoksen tuulet; teknologia kehittyy entisestään tekoälyineen, ihmiset elävät ja työskentelevät yhä pidempään ja uusia työnteon muotoja kehittyä vanhojen rinnalle. Jo pidempään on puhuttu työn tekemisen murroksesta ja työnteon muotojen monipuolistumisesta. Ilmiönä itsensätyöllistäminen on noussut etenkin keikkaluonteisilla aloilla kuten rakennusalalla yhä suurempaan suosioon. Nämä megatrendit haastavat perinteisiä työelämän rakenteita, kuten eläkejärjestelmää ja synnyttävät uusia henkilöriskejä työn tekijöille.

Yrittäjä vastaa Suomessa omasta sosiaaliturvastaan, kuten myös varautumisesta työtapaturmiin tai ammattitauteihin. Tässä tutkielmassa tavoitteena on perehtyä ja selvittää, minkälaisia henkilöriskejä rakennusalan itsensätyöllistäjiin kohdistuu, ja millä riskienhallinnan keinoilla he pyrkivät niitä hallitsemaan. Tutkimuskysymykset ovat: 1. Miten hyvin rakennusalan itsensätyöllistäjät ovat tietoisia henkilöriskeistä sekä niiden hallintakeinoista? 2. Mitä henkilöriskejä ja niiden hallintakeinoja itsensätyöllistäjät pitävät merkittävimpinä ja miksi? 3. Minkälaisia haasteita tai ongelmia kyseisiin hallintakeinoihin liittyy itsensätyöllistäjien näkökulmasta? Kysymysten kautta on tavoitteena selvittää, kuinka kohderyhmä kokee vallitsevat riskit, niiden hallintaprosessin sekä niihin liittyvät haasteet.

Tutkielma koostuu teoria- ja empiriaosuudesta. Teoriaosuudessa perehdytään henkilöriskeihin rakennusalan kontekstissa ja taustoitetaan niiden riskienhallintaprosessia sekä vakuuttamista. Tutkielman empiriaosuutta varten on haastateltu rakennusalan itsensätyöllistäjiä, ja haastatteluaineiston analysoinnin pohjalta vastataan tutkimuskysymyksiin. Tutkielma on toteutettu kvalitatiivisena haastattelututkimuksena, ja analyysivaiheessa on käytetty laadullista sisällönanalyysia.

Tutkielman tulosten pohjalta voidaan todeta, että rakennusalan itsensätyöllistäjillä on selkeitä puutteita henkilöriskien tiedostamisessa sekä etenkin niiden hallinnassa. Luottamus lakisääteiseen yrittäjän eläkejärjestelmään on hyvin heikko, ja henkilöriskien hallinnan laiminlyönti on yleistä alalla. Riskialttiina ja suhdanneherkkänä työllistäjänä rakennusalan työntekijöiden olisi erityisen tärkeää olla tietoisia henkilöriskeistä ja niiden hallinnan tärkeydestä. Tähän panostaminen on sekä sosiaalisesti että taloudellisesti tärkeää.

Avainsanat: Henkilöriskit, itsensätyöllistäjät, rakennusala, riskienhallinta, sosiaaliset riskit, sosiaalivakuuttaminen

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	6
1.1 Tutkielman taustaa	6
1.2 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen tavoitteet.....	7
1.3 Tutkimusmenetelmät ja -aineisto.....	8
1.4 Keskeiset käsitteet ja aikaisemmat tutkimukset	9
1.6 Teoreettinen viitekehys ja tutkielman rakenne	10
2 RAKENNUSALAN HENKILÖRISKIT	13
2.1. Riskin käsite ja riskilajit.....	13
2.2. Henkilöriskit	16
2.3 Rakennusalan riskit	19
3 HENKILÖRISKIEN HALLINTA.....	21
3.1 Riskienhallintaprosessi.....	21
3.1.1 Henkilöriskien tunnistaminen	22
3.1.2 Henkilöriskien arviointi	23
3.1.3 Toimenpiteet	24
3.1.4 Seuranta ja kehitys	25
3.2 Henkilöriskien vakuuttaminen.....	26
3.3 Riskienhallintaprosessi rakennusalan itsensätyöllistäjällä	30
4 RAKENNUSALAN ITSENSÄTYÖLLISTÄJIEN NÄKÖKULMA HENKILÖRISKIEN HALLINTAAN	33
4.1 Aineiston keruu ja esittely.....	33
4.2 Aineiston analysointi.....	34
4.3 Tietämys henkilöriskeistä ja niiden hallinnasta	35
4.2.2 Merkittävimmät rakennusalan itsensätyöllistäjän henkilöriskit.....	37
4.2.3 Haasteet itsensätyöllistäjän näkökulmasta	38

4.3 Johtopäätökset haastatteluista.....	39
5 YHTEENVETO.....	41
5.1 Tutkimuskysymyksiin vastaaminen	41
5.2 Tutkimuksen arviointi ja jatkotutkimusehdotukset	43
LÄHTEET.....	46
LIITTEET.....	51
Liite 1: Haastattelurunko.....	51
Liite 2: Tuloksien luokittelutaulukko.....	53

KUVIOLUETTELO

Kuvio 1. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys.....	11
Kuvio 2. Henkilöriskit. Suomen Riskienhallintayhdistys.....	17
Kuvio 3. Tässä tutkielmassa henkilöriskeinä käsiteltävät keskeisimmät riskit	18
Kuvio 4. Jopa viidennes EU-alueella sattuvista työpaikkakuolemista rakennusalaalla (ylin palkki). (Eurostat, 2020)	19
Kuvio 5. ISO 31000 -standardin mukainen malli riskienhallintaprosessista (Juvonen, ym., 2014, 18)	22
Kuvio 6. Heilmannin riskienhallintakaavio, jossa vakuuttaminen on sisällytetty riskin siirtämiseen. (Suominen, 1994).....	24
Kuvio 7. Rakennusalan itsensätyöllistäjistä alle puolet kokevat maksavansa riittävää eläketurvaa itselleen. (Pärnänen & Sutela, 2014).....	29
Kuvio 8. Yksinkertaistettu esimerkki ISO 31000 -standardin mukaisesta henkilöriskien hallintaprosessista (2018).	31
Kuvio 9. Haastatteluiden testiosion tulokset.	36

1 JOHDANTO

1.1 Tutkielman taustaa

Kaikkiin liiketoimintoihin liittyy riskit ja epävarmuus tulevasta. Yritykset koostaan riippumatta pyrkivät arvioimaan näitä epäsuotuisia riskejä ja hallitsemaan niitä sopivilla prosesseilla. Onnistuneella riskienhallinnalla yritys kykenee tehostamaan toimintaansa ja turvaamaan liiketoimintansa jatkuvuuden (Immonen, Kallio, Koskinen & Rajamäki, 2013, 6). Henkilöriskien merkitys on sitä suurempi, mitä pienempi henkilö on kyseessä. Pk-yrityksissä yhdenkin avainhenkilön loukkaantuminen ja pitempi poissaolo saattaa vaarantaa koko liiketoiminnan. Merkitys on luonnollisesti kaikista suurin yksinyrittäjillä ja muilla itsensätyöllistäjillä, keillä ei ole ketään muuta ihmisiä suoraan sidoksissa liiketoimintaansa (Juvonen, ym., 2014, 72). Tällöin henkilöriskit realisoituessaan saattavat uhata koko liiketoiminnan jatkuvuuden.

Suomessa itsensätyöllistäjien määrä on kasvanut viimeisinä vuosina, eikä kasvulle näy pysäyttäjää ainakaan lähitulevaisuudessa (Melin, 2020). Myös rakennusalalla on viime vuosina ollut monenlaista myllerrystä liittyen työntekomuotoihin ja henkilöriskeihin sekä niiden hallintaan. Itsensätyöllistäjien merkittävä kasvu onkin merkittävä ilmiö myös rakennusalalla ja sitä kautta henkilöriskien hallinta on siirtynyt suuremmilta työnantajilta paljon yksinyrittäjille kuten toiminimiyrittäjille ja laskutuspalveluita käyttävillä kevytyrittäjille. Yleinen käytäntö alalla on hankkeiden toteuttaminen alihankkijaketjujen avulla, jotka koostuvat usein itsensätyöllistäjistä. Tällöin itsensätyöllistäminen voi olla suhteellisen helppoa rakennusalalla verrattuna esimerkiksi korkeamman jalostusasteen tai pääoman aloihin, mikä houkuttaa monia rakennusalan tekijöitä vaihtamaan työsuhteen alihankintasuhteeksi ja suorittamaan useammalle urakoitsijalle toimeksiantoja yhden vakituisen työsuhteen sijaan. Rakennusala onkin suurin itsensätyöllistäjien ammattiryhmä (Keinänen ym., 2017).

Rakennusala on perinteisesti pidetty erityisen riskialttiina toimialana etenkin henkilöriskeihin liittyen. Esimerkiksi tapaturmariskit ja riittävään osaamiseen liittyvät vastuuriskit ovat selkeästi suuremmat rakennusalalla kuin monilla muilla aloilla. Yhdistäessä rakennusalan korkeammat henkilöriskitasot ja itsensätyöllistäjien

henkilöriskien vakavuus koko liiketoiminnalle, olisi rakennusalan itsensätyöllistäjien oleellista varmistaa itselleen riittävän laajan turvan eri riskienhallintakeinoilla henkilöriskejä varten. Suomen yhteiskuntajärjestelmä tarjoaa oman turvaverkkonsa vakavia henkilöriskejä ajatellen, mutta esimerkiksi eläkejärjestelmä on rakennettu niin, että jokaisen itsensätyöllistäjän tulisi kuitenkin huolehtia omat eläkemaksut riittävälle tasolle. Lisäksi esimerkiksi lakisääteiset pakolliset vakuutusturvat rakennusosalalla ovat säädetty suhteellisen alhaisiksi, ja monissa tapauksissa rakennusalan itsensätyöllistäjillä olisi kokonaisvaltaisen riskienhallinnan näkökulmasta tärkeää täydentää turvaa vapaaehtoisilla vakuutuksilla.

Henkilöriskien hallintaan liittyviä ongelmia on havaittu niin laajemmin yhteiskunnallisesti kuin rakennusalan sisälläkin. Esimerkkinä viranomaisille on tullut ilmi tapauksia, joissa itsensätyöllistäjät eivät ole täysin ymmärtäneet omia henkilöriskejä tai vastuitaan niiden hallitsemiseen liittyen (Hellsten, 2022). Lisäksi rakennusalan yritysten työntekijöiden työsuhteita on jopa pyritty naamoimaan toimeksiantosuhteisiin, jolloin työnantaja välttyisi lakisääteisiltä sosiaalimaksuilta. Tarvittavat tietotaidot henkilöriskeistä ja niiden hallitsemisesta ovat siis monin paikoin puutteellisia ja saattavat aiheuttaa kohtuuttomia henkilöriskejä alan toimijoille.

Aiheen tutkiminen on tärkeää, sillä itsensätyöllistäjien määrä on ollut pitempään kasvussa Suomessa, ja rakennusala on Suomen suurimpia työllistäjiä ja talouden vetureita, jossa itsensätyöllistämisen ilmiö on korostunut. Yhteiskunnan sosiaaliturvajärjestelmän ja lakisääteisten vakuutusmääräysten on pysyttävä muutoksien mukana, ja tutkimuksen tarkoituksena on selvittää ilmiöön liittyvät selkeimmät ongelmakohdat etenkin rakennusalan itsensätyöllistäjien osalta ja pohtia mahdollisia ratkaisuehdotuksia niihin.

1.2 Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen tavoitteet

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää rakennusalan itsensätyöllistäjiin vaikuttavat henkilöriskit ja niiden mahdolliset hallintakeinot, sekä lisäksi niihin liittyvät keskeisimmät haasteet ja ongelmat itsensätyöllistäjien näkökulmasta.

Tavoitteena on selvittää, miten itsensätyöllistäjät kokevat heihin vaikuttaneet henkilöriskit ja niiden hallintaprosessin. Lisäksi halutaan selvittää, kuinka tietoisia rakennusalan itsensätyöllistäjät ovat kyseisistä riskeistä ja niiden mahdollisista vaikutuksista riskien realisoituessa omaan liiketoimintaansa. Tutkimusta lähestytään kolmen tutkimuskysymyksen kautta, jotka kuvaavat tutkimuksen tarkoitusta.

Tutkielman tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Miten hyvin rakennusalan itsensätyöllistäjät ovat tietoisia henkilöriskeistä sekä niiden hallintakeinoista?
2. Mitä henkilöriskejä ja niiden hallintakeinoja itsensätyöllistäjät pitävät merkittävimpinä ja miksi?
3. Minkälaisia haasteita tai ongelmia kyseisiin hallintakeinoihin liittyy itsensätyöllistäjien näkökulmasta?

Tutkimuksessa on tarkoitus keskittyä nimenomaan itsensätyöllistäjiin eli rakennusalalla toimiviin työsuorittajiin, jotka toimivat joko yksinyrittäjänä tai ammatinharjoittajina; toiminimen tai laskutuspalvelun avulla. Eli tutkimuksessa ei ole tarkoitus tutkia lainkaan työsuhteessa olevia rakennusalan toimijoita tai heidän henkilöriskejään. Syy tälle on se, että alihankkijoina toimivat itsensätyöllistäjät ovat itse henkilökohtaisesti pitkälti vastuussa siitä, miten he hallitsevat henkilöriskejä, kun taas työntekijät ovat työnantajien lakisääteisten ja mahdollisten vapaaehtoisten vakuutusten ja prosessien turvaamia.

1.3 Tutkimusmenetelmät ja -aineisto

Tutkielma on luonteeltaan laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Sen tarkoituksena on ymmärtää tutkittavaa ilmiötä kokonaisvaltaisesti. Rakenteellisesti tutkielma koostuu kahdesta teoriaosuudesta sekä empiriaosuudesta. Teoria- ja empiriaosuuksia on tarkoitus vertailla ja argumentoida keskenään vuoropuhelun avulla. Teorian avulla on tarkoitus rakentaa riittävä perusta tutkimukselle. Kvalitatiivinen tutkimus sopii tutkielmaan, sillä tarkoituksena on ymmärtää itsensätyöllistäjien näkökulmasta heidän näkemyksiään ja motiivejaan henkilöriskienhallintaan liittyvistä haasteista. Ymmärtäminen vaatii metodina laadullisessa tutkimuksessa eläytymistä kohteen ajatuksiin, tunteisiin ja motiiveihin (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 28).

Tutkimusmenetelmien perusteena ovat valitut tutkimuskysymykset sekä tutkimuksen teoreettinen viitekehys. Aineiston keruumenetelmänä käytetään puolistrukturoituja teemahaastatteluja, jotka suoritetaan puhelinhaastatteluilla haastateltaville, eli rakennusalan itsensätyöllistäjille. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa haastateltavien määrää ei voida etukäteen tarkkaan määritellä, vaan oikea määrä arvioidaan tapauskohtaisesti (Hirsjärvi & Hurme, 2014, 58). Aineiston analysointimuotona on sisälönanalyysi ja menetelminä koodaus ja luokittelu. Näillä menetelmillä pyritään löytämään vastauksista usein esiintyviä piirteitä ja yhdenmukaisuuksia, joiden avulla johdopäätösten muodostaminen on mahdollista. Aineistoa ja sen analyysia on esitelty tarkemmin luvuissa 4.1 ja 4.2.

1.4 Keskeiset käsitteet ja aikaisemmat tutkimukset

Itsensätyöllistäjälle ei ole tarkkaa yksiselitteistä määritelmää, eikä Suomen lainsäädäntö liiemmin tunne koko käsitettä tai huomioi ammatinharjoittajien joukkoa, vaikka heitä on Suomessa kasvava määrä ja osuus melkein kymmenes koko työvoimasta. Tässä tutkimuksessa käytetään tilastokeskuksen määritelmää, jonka mukaan itsensätyöllistäjäksi luetaan yksinyrittäjät, ammatinharjoittajat, freelancerit ja apurahansaajat (Pärnänen & Sutela, 2014).

Riskienhallintaa tarvitsevat kaikki liiketoimintaa harjoittavat tahot. Sen tarkoitus on minimoida negatiivisten riskien vaikutusta liiketoimintaan, ja sen avulla pyritään turvaamaan yrityksen toimintaa ja tulonmuodostusta. Riskienhallinnan peruseriaatteet soveltuvat kaikille yrityksille koostaan huolimatta. (Juvonen, ym., 2014, 7-8.)

Henkilöriskit ovat tässä tutkimuksessa käsiteltävä riskiluokka, joka käsittelee henkilöön tai henkilöihin kohdistuvia riskejä. Näitä ovat tässä tutkimuksessa kuolema, ikääntyminen, vammautuminen, sairastuminen, työttömyys ja työkyvyttömyys, eli niin sanotut perinteiset henkilöriskit (Jokela, Lammi, Lohi & Silvola, 2013, 51-52). Nämä on havainnollistettu vielä kuviossa 2.

Aihetta on tutkittu jonkin verran aikaisemmin, muttei juurikaan rakennusalan itsensätyöllistäjien näkökulmasta. Kyseessä on kuitenkin sen verran jo yhteiskunnallisesti

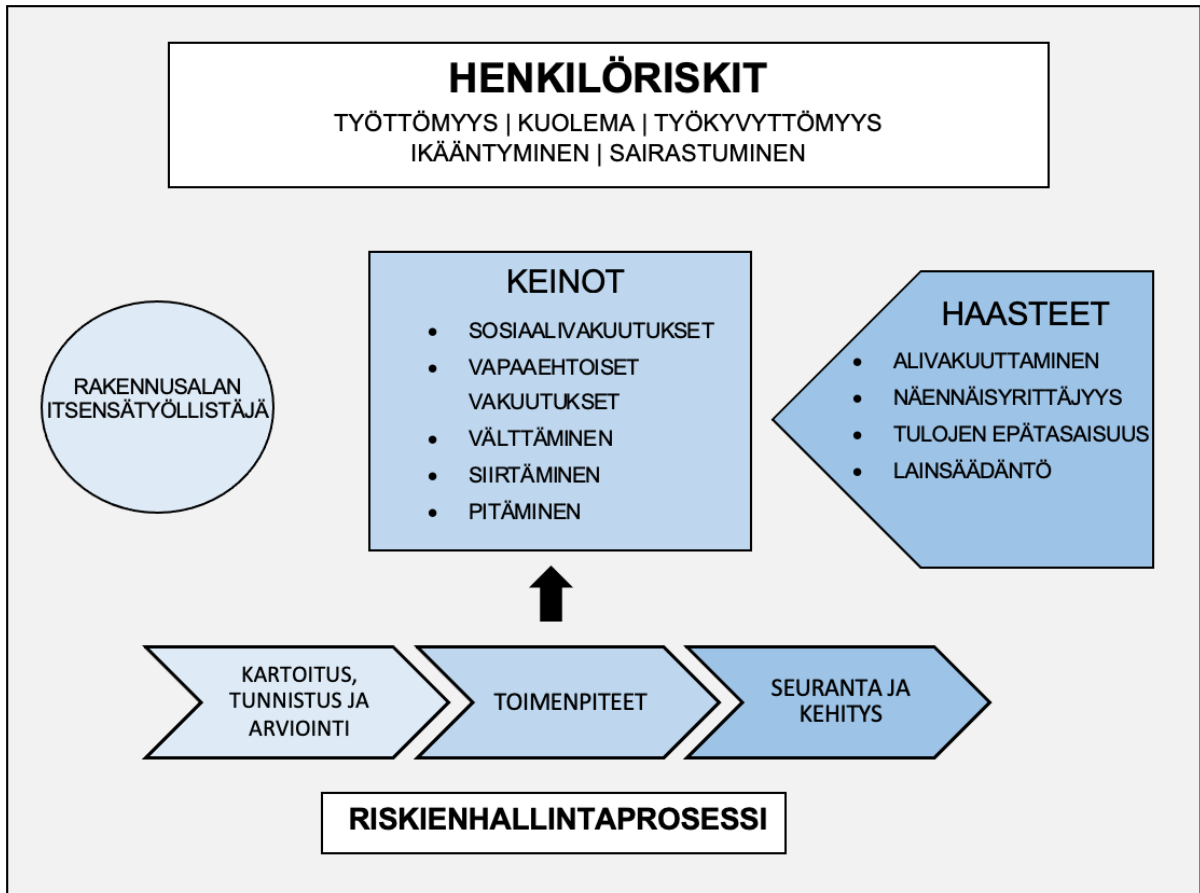
merkittävä joukko, että ilmiöön liittyviä seikkoja on syytä tutkia. Aikaisemmin on tutkittu lähinnä erilaisia henkilöriskejä ja erikseen itsensätyöllistäjien henkilöriskejä.

Haverisen Pro Gradu -tutkielma ”Riskin kantamista vai siirtämistä? – Tutkimus itsensätyöllistäjän henkilöriskien hallinnasta” tutkii itsensätyöllistäjien henkilöriskeihin liittyviä haasteita asiantuntijoiden näkökulmasta. Kyseinen tutkielma antaa hyvää teoriapohjaa asiantuntijapuolelta yleisemmin itsensätyöllistäjiä kohtaan vaikuttaviin haasteisiin. Kyseisessä tutkimuksessa ei kuitenkaan käsitellä aihetta niinkään työnsuorittajan näkökulmasta.

”Rakennusalan terveys ja turvallisuus 2000-luvulla” (Lappalainen, J., Oksa, P., Repo, S. & Savinainen, M. 2009) sen sijaan tutkii enemmän yleisemmin nimenomaan rakennusalaan liittyviä riskejä ja erityisesti henkilöriskejä. Itsensätyöllistäjien eläkevakuuttamista ja siihen liittyviä ongelmia tutkii tarkemmin puolestaan Ruuthin Pro Gradu -tutkielma ”Et miten tää systeemi toimii. Sitä ei missään kerrota.” Itsensätyöllistäjien elämä ja eläketurva (2013) sekä Koskisen ym. tutkimus ”The risk of under-insurance in the Finnish statutory pension scheme for self-employed workers: A trajectory analysis (2020). Lisäksi tilastokeskuksen raportti ”Itsensätyöllistäjät Suomessa 2013” (Pärnänen & Sutela, 2014) pohjustaa hyvin itsensätyöllistäjien yleislanteessa Suomessa. Kyseiset tutkimukset antavat hyvää taustoitusta etenkin mahdolliseen alivakuuttamiseen ja muihin haasteisiin liittyen eläkevakuuttamiseen.

1.6 Teoreettinen viitekehys ja tutkielman rakenne

Tutkielman teoreettinen viitekehys on havainnollistettu kuviossa 1. Viitekehysten tarkoitus on jäsenellä tutkielmassa käsiteltäviä aiheita ja niiden välisiä yhteyksiä teoriatasolla. Kuviossa taustalla on harmaa laatikko, joka kuvastaa henkilöriskien hallintaa taustalla vaikuttavana kokonaisuutena. Vasemmalla on ympyrän sisässä rakennusalan itsensätyöllistäjä, sillä niiden näkökulmasta tutkielma on tehty ja niiden henkilöriskien hallintaa tutkitaan. Keskellä harmaan laatikon sisällä on henkilöriskien hallintakeinoja, joita rakennusalan itsensätyöllistäjät voivat potentiaalisesti käyttää riskien hallitsemiseen.

Kuvio 1. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys.

Laatikon oikealla puolella on keinoja vastaan musta nuoli, joka kuvastaa henkilöriskien hallintaan liittyviä olemassa olevia haasteita, joita on nimetty nuolen sisälle. Haasteet ovat myös spesiaalisti rakennusalan itsensätyöllistäjien näkökulmasta. Alhaalla on vielä kuvattu yksinkertaistetusti riskienhallintaprosessi, jossa vasemmalla on riskien kartoitus, niiden tunnistus ja arviointi oman liiketoiminnan kannalta. Keskellä on toimenpiteet, josta on johdettu nuoli yllä oleviin keinoihin, jossa pitkälti on lueteltu mahdolliset toimenpiteet, erityisesti henkilöriskienhallinnan osalta. Ja lopuksi oikealla on seuranta ja kehitys, mikä kuvastaa sitä, kuinka toimenpiteiden vaikutusta seurataan, jonka pohjalta voidaan tehdä kehystoimenpiteitä riskienhallintaan.

Tutkielma on jaettu rakenteellisesti viiteen päälukuun. Ensimmäisessä luvussa esitellään tutkielman aihe, tavoitteet ja tarkemmat rajaukset sekä täsmennykset. Ensimmäisen luvun tarkoitus on avata tutkielman merkitystä ja tuoda esiin syyt sille, minkä takia tutkimus on tieteellisesti tarpeellinen. Toisessa luvussa paneudutaan tutkittavan aiheen toiseen taustateorioista, eli tässä tapauksessa henkilöriskien

teoriaan. Kolmannessa luvussa käsitellään toista tutkielman taustateoriaa, eli henkilöriskienhallintaprosesseja ja niihin liittyviä teemoja, kuten keskeistä käsitteistöä, riskienhallinnan prosessimalleja ja ongelmia. Teorialukujen tavoitteena on taustoittaa käsiteltävää teemaa, ja kartoittaa pohjatietoa empiriaosuutta varten. Lisäksi niissä on tarkoitus selvittää ajankohtaisia ja yhteiskunnallisia ilmiöitä ja niiden merkitystä tutkielman aiheeseen liittyen.

Neljäs pääluku on tutkielman empiriaosuus, jossa tutkitaan rakennusalan itsensätyöllistäjien näkemyksiä henkilöriskeihin ja niiden hallitsemiseen. Empirialuvussa avataan käytettäviä tutkimusmenetelmiä ja kerättyä aineistoa sekä analysoidaan sen tuloksia. Empiriaosuuden tavoitteena on saada mahdollisimman kattavat vastaukset johdannossa esiteltyihin tutkimuskysymyksiin. Viimeisessä viidennessä pääluvussa eli yhteenvedossa pyritään tiivistämään tutkielman tulokset, sekä vastaamaan tutkimuskysymyksiin. Lisäksi tutkielman lopussa on tarkoitus arvioida kriittisesti tutkimusta, esimerkiksi havainnoimmalla oleellisia puutteita tutkimustuloksissa sekä mahdollisia ongelmakohtia niissä. Lopuksi esitetään aiheeseen liittyviä mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

2 RAKENNUSALAN HENKILÖRISKIT

Tässä luvussa määritellään ensiksi riskin ja henkilöriskin käsitteet. Tämän jälkeen paneudutaan tarkemmin tässä tutkielmassa käsiteltäviin rakennusalan henkilöriskihin ja niiden ominaisuuksiin.

2.1. Riskin käsite ja riskilajit

Riskejä on kaikkialla, ja ne muuttuvat jatkuvasti. Ne voivat olla positiivisia tai negatiivisia, ja niiden realisoituessa niillä voi olla elämää mullistava vaikutus. Ihminen voi voittaa lotossa, löytää neliapilan tai sitten voi tippua rakennustelineiltä tai hukata auton avaimet. Määritelmiä riskille niin liike-elämän suhteen kuin tavallisessakin arkikielessä on hyvin runsaasti, mutta kaikkia niitä yhdistää epävarmuus; mahdollisuus poikkeamasta suunniteltuun. Se voi olla joko myönteinen poikkeama tai sitten negatiivinen. Riskistä kertova klassikkoteos ”Risk, uncertainty and profit” kuvailee riskin seuraavasti: riski on mitattavaa epävarmuutta, jossa eri lopputuloksien todennäköisyydet ovat joko tiedossa tai arvioitaessa (Knight, 1921, 19–20). Knight siis korostaa vakuutettavuutta riskin määritelmässä. Toisaalta eräät riskit, kuten tuntemattomat liiketoimintariskit voivat olla hyvin vaikeita arvioitavia vakuuttamista varten.

Kansainvälisen standardointijärjestön ISO (International organization of Standardization) mukaan riski on epävarmuuden vaikutus tavoitteisiin. Jos mahdollisen tapahtuman seuraus tai tulos on täysin ennalta tiedossa, kyseessä ei ole tällöin riski, vaikka tulos olisi epäsuotuisa (ISO 31000 -standardi, 2018). ISO:n sertifikaatit ovat maailmanlaajuisesti tunnettuja ja organisaationa se on yksi merkittävimmistä riskienhallinnan saralla maailmanlaajuisesti. Kyseinen epävarmuutta korostava näkökulma onkin yksi yleisimmin käytetyistä.

Vaikka riski voi siis olla myös spekulatiivisen riskin kohdalla myös positiivinen, kuten lottovoitto, mielletään arkikielessä se usein negatiiviseksi asiaksi. Yleiskielessä riskillä tarkoitetaan vaaraa tai uhkaa siitä, että jotakin epäedullista tapahtuu (Juvonen, ym., 2014, 8). Riskit ovat lähtökohtaisesti aina henkilökohtaisia ja kukin taho kokee ne eri tavalla. Riskin kokemiseen voidaan ajatella vaikuttavan kolme asiaa:

epävarmuus, odotukset, ja riskin vakavuus. Epävarmuudella viitataan ikävän tapahtuman tilastolliseen todennäköisyyteen. Odotukset viittaavat henkilökohtaisiin uskomuksiin siitä, mitä riskejä on olemassa ja minkälaisia epävarmuuksia niihin liittyy. Ihmiset kokevat riskin ja niiden mahdollisen realisoidumisen hyvin eri tavalla, toinen ei voi sietää ajatusta pienestäkään naarmusta ja toinen ei ole moksiskaan ajatuksesta vaarattomasta peltikolarista, sama pätee yrityksiin. Laskennallinen riskitulo ei yleensä ota huomioon odotuksia. Riskin vakavuus ja laajuus tarkoittavat nimensä mukaisesti sitä, kuinka vahingolliset seuraukset riskin realisoidumisesta voi aiheutua. Nekään eivät luonnollisesti ole absoluuttisia, vaan ovat tilanneriippuvaisia (Juvonen, ym., 2014, 8-9).

Kuten huomataan, on määritelmistä paljon eri vaihtoehtoja ja näkökulmia, ja riippuen organisaatiosta pelkästään riskin käsite voidaan määritellä monella eri tapaa. Siispä tutkimuksen selkeydeksi ja sen lukemisen helpottamiseksi määritellään riski tarkoittamaan tässä tutkielmassa Juvosen ym. mukaisesti ainoastaan uhkaa tai vaaraa epäsuotuisasta tapahtumasta, jonka realisoiduminen on epävarmaa (Juvonen, ym. 2014).

Riskejä on siis hyvin monenlaisia, ja niiden hallintaa varten niitä luokitellaan ominaisuuksien mukaisesti. Riskit voidaan luokitella esimerkiksi riskilajeihin, sen perusteella mihin kyseinen riski kohdistuu. Yksi yleistynyt tapa yritysmaailmassa on luokitella riskit neljään päälajeihin: strategisiin riskeihin, taloudellisiin riskeihin, operatiivisiin riskeihin ja vahinkoriskeihin (Ilmonen, ym. 2022). Tämä helpottaa hahmottamaan riskien kartoittamista ja mahdollisten toimenpiteiden suunnittelua ja toteutusta.

Strategiset riskit liittyvät sananmukaisesti yrityksen pitkän aikavälin strategisten tavoitteiden saavuttamiseen. Strategisiin riskeihin kuuluu laaja-alaisesti eri riskejä, esimerkiksi markkinariskit, regulaatoriskit tai maariskit. Strategiakausi on usein esimerkiksi viisivuotinen, jolloin lista sen aikana mahdollisista liiketoimintariskeistä on hyvinkin laaja. Strategisia riskejä voi olla myös vaikea ennustaa: harva olisi osannut ennustaa edellistä strategiakautta suunnitellessa ennen 2020-lukua Venäjän realisoiduneita maariskejä tai koronapandemian aiheuttamia haasteita. Usein strategiset riskit mielletään samoiksi kuin liiketoimintariskit (Ilmonen, ym. 2022).

Taloudelliset riskit ovat puolestaan rahaprosesseihin liittyviä riskejä. Perinteisesti yritysmaailmassa taloudellisiksi kolmeksi keskeiseksi kulmakiveksi mielletään vakava-raisuus, maksuvalmius ja kannattavuus. Yrityksen siis tulee turvata sietokykynsä hetkellisiä tappioita vastaan, varmistaa kykynsä hoitaa ostovelat ja hoitaa tehtävänsä tuottaa sijoitetulle pääomalle tuottoa osakeyhtiölain mukaisesti. Taloudellisia riskejä voivat olla esimerkiksi luottoriski, äkillinen korkojen nousu tai valuuttariski (Ilmonen, ym. 2022).

Operatiiviset riskit liittyvät yritystoiminnan prosesseihin, järjestelmiin tai henkilöstöön, mutta ovat kuitenkin eri asia kuin henkilöriskit. Operatiivisiin riskeihin kuuluu mahdollisuus tappiosta, joka voi realisoitua esimerkiksi tulipalona, henkilöstön lakkona tai sopimusriitoina. Operatiivisissa riskeissä korostuu uhka mainehaitalle, mikä mielletään usein yhdeksi pahimmaksi riskiksi koko liiketoiminnan kannalta. Operatiiviset riskit liittyvät erityisesti yrityksen jokapäiväiseen arkeen kohdistuviin uhkiin (Ilmonen, ym. 2022).

Vahinkoriskeihin lasketaan esineriskit, toiminnan riskit sekä tässä tutkielmassa tarkasteltavat henkilöriskit. Vahinkoriskit ovat mahdollisesti selkeimmin määriteltävissä sekä vakuutettavissa. Ne voivat ilmentyä muun muassa ympäristöriskinä öljyvuo-dossa, omaisuusriskinä vesivahingossa tai vastuuriskinä asiakkaan omaisuutta vahingoittaessa. Osa liiketoimintaan liittyvistä riskeistä sopii moneen eri riskilajiin, kuten vahinkoriskeihin kuuluva toimintariski voi olla sekä vahinkoriski että operatiivinen riski. Myös henkilöriskit voivat kuulua useampaan näistä, mutta yleensä ne kuitenkin mielletään vahinkoriskeihin.

Joskus omaksi riskilajiksi luokitellaan sosiaaliset riskit. Tässä tutkielmassa käsitellään perinteisiä sosiaalisia riskejä, jotka ajoittuvat koko työuran ja elämän varrelle. Niihin luetaan yhden määritelmän mukaan sairaus, työkyvyttömyys, työtapaturma, työttömyys, vanhuus ja kuoleman riski (Havakka, 2018, 125). Sosiaaliset riskit ovat nimensä mukaisesti sosiaalisia niiden yhteiskunnallisuuden vuoksi. Suomessa sosiaaliriskien hallintaan kuuluu sosiaalivakuuttaminen, jonka menot olivat noin 38 miljardia vuonna 2015, joka vastaa noin viidennestä koko maan bruttokansantuotteesta (Havakka, 2018, 125). Joskus sosiaalinen riski mielletään synonyymiksi

henkilöriskille, mutta kaikkia yrittäjän henkilöriskejä ei voida vakuuttaa lakisääteisillä sosiaalivakuutuksilla, joka erottaa sen henkilöriskeistä (Havakka, 2018, 135).

2.2. Henkilöriskit

”Ihmiset ovat yrityksemme kallein ja tärkein resurssi”, kuulee usein yritysmaailmassa puhuttavan. Henkilöstö on liiketoimintamallista riippumatta erittäin keskeisessä roolissa, ja ilman hyviä henkilöresursseja yritys ei voi onnistua. Ihmiset eivät ole kuitenkaan kuin työkone, vaan siihen kohdistuu huomattavasti laajempi skaala erilaisia ominaisuuksia, ja sitä kautta myös riskejä. Henkilöriskit kuuluvat siis yleensä vahinkoriskeihin, mutta niillekin on monta erilaista määritelmää. Yksi määritelmä on, että henkilöriskit ovat ne kaikki sisäiset ja ulkoiset uhat ja vaarat, jotka jollain tavalla uhkaavat yrityksen henkilöstöä (Suomen Riskienhallintayhdistys).

Suomen riskienhallintayhdistyksen mukaan henkilöriskit voidaan jakaa kuvion 2 mukaisesti työympäristöön, työyhteisöön, vahingontekoihin, liikenneskeihin, työväkivaltaan, työsuhderiskeihin, osaamiseen puutteellisuuteen, erityisriskeihin ja terveys ja hyvinvointiriskeihin (Suomen Riskienhallintayhdistys). Lisäksi voidaan myös ajatella, että henkilöstön aiheuttamat riskit yritykselle ovat myös henkilöriskejä. Jälleen selkeyden vuoksi tässä tutkielmassa tarkoitan henkilöriskeillä perinteisiä henkilöriskejä, jättäen riskienhallintayhdistyksen määritelmästä pois henkilöstön aiheuttamat riskit ulkopuoliselle sekä rakennusalan itsensätyöllistäjien kohdalle ei niin hyvin soveltuvat kuten työyhteisön toimintariskit tai työväkivaltariskit. Näiden sijaan keskityn etenkin terveys- ja hyvinvointiriskeihin, osaamisriskeihin, eläkeriskeihin ja työympäristöriskeihin, jotka ovat kaikista merkittävimpiä tämän tutkielman osalta. Henkilöriskeihin voidaan lukea myös esimerkiksi työuupumus, työsuhderiidat ja tietovuodot työyhteisön sisältä, mutta tässä tutkielmassa ne jätetään käsittelemättä.

Kuvio 2. Henkilöriskit. Suomen Riskienhallintayhdistys.

Yksi henkilöriskien määritelmistä on: mahdolliset henkilöön kohdistuvat uhat: kuolema, ikääntyminen, vammautuminen, sairastuminen, työttömyys ja työkyvyttömyys (Jokela, Lammi, Lohi & Silvola, 2013, 51-52). Näihin ”perinteisiin henkilöriskeihin” keskityn erityisesti tässä tutkielmassa (kuvio 3). Tämä esimerkiksi sen vuoksi, että edellä mainitut ovat kaikista kriittisimpiä sekä samalla todennäköisimpiä ja merkittäviä rakennusalan itsensätyöllistäjien joukossa.

Vakavin riskeistä on luonnollisesti kuoleman riski. Jo pienelle yritykselle toiminnan kannalta keskeisen henkilön menehtyminen voi olla ylitsepääsemätön menetys, itsensätyöllistäjän kohdalla tilanne on tietysti absoluuttinen. Yrittäjän kohdalla kyseen tuleekin ennen kaikkea huoli perheen ja läheisten tilanteesta pahimman iskiessä (Reinikainen, 2019).

Työkyvyttömyys on kuoleman ohella vakavimpia perinteisiä henkilöriskejä. Se voi pahimmillaan viedä loppuelämäksi yrittäjältä elinkeinon, ja vaarantaa oman ja läheisten toimeentulon. Työkyvyttömyysriskin todennäköisyys ja vakavuus riippuu pitkälti toimialasta. Riski työttömyydestä korostuu tietyillä aloilla, etenkin suhdanneherkillä syklisillä aloilla. Työttömyys voi olla lyhyt- tai pitkäaikaista, sen perusteella onko se kestänyt yli vai alle vuoden.

Kuvio 3. Tässä tutkielmassa henkilöriskeinä käsiteltävät keskeisimmät riskit

Ikääntymiseen liittyy monta erilaista riskiä. Ikääntyminen voi rajoittaa työn suorittamista, etenkin fyysisiä ominaisuuksia vaativilla aloilla, kuten rakennusalalla. Työn-
tahti voi hidastua, ja pahimmillaan ikääntyminen voi aiheuttaa kilpailutilanteissa tap-
piota siten, ettei yrittämisellä tule enää toimeen. Myös eläkkeen kerryttäminen ja
eläkkeelle jäämiseen voi liittyä riskejä. Suomessa yrittäjä voi itse vaikuttaa eläke-
maksujen kertymisen määrään, ja voi olla tilanne, jossa yrittäjä ei kykene jäämään
eläkkeelle, jos haluaa pitää kohtuullisen elintason yllä.

Etenkin viime vuosina levinneen koronaviruksen aiheuttaman pandemian seurauk-
sena sairastamisesta ja sairauslomasta on puhuttu yritysmaailmassa ehkäpä enem-
män kuin koskaan. Yrittäjillä sairausloma ja sairastuminen eivät ole yhtä yksinkertai-
nen huolenaihe kuin tavallisella palkollisella. Sairastumisen ajalta maksettava sai-
raspäiväraha ei usein riitä lähellekään turvaamaan toimeentulo, ja pitempi aikainen
sairastuminen voi vaarantaa koko yritystoiminnan. Itsensä työllistäjällä erityisesti työ-
ja vapaa-aika saattavat sekaantua keskenään, ja töitä saatetaan suorittaa myös aja-
teltujen työaikojen ulkopuolella. Samaa ilmiötä voi olla sairastumisen kohdalla, eli
sairausloma ei välttämättä uskalleta pitää, johtuen sen luomasta riskistä liiketoimin-
taa kohtaan. Myös sairaudet voivat vaikuttaa eri toimialoilla hyvin eritavoilla, ja riski-
määrät vaihtelevat yritysmuodon ja toimialan pohjalta paljon. Pieni kurkkukipu ei

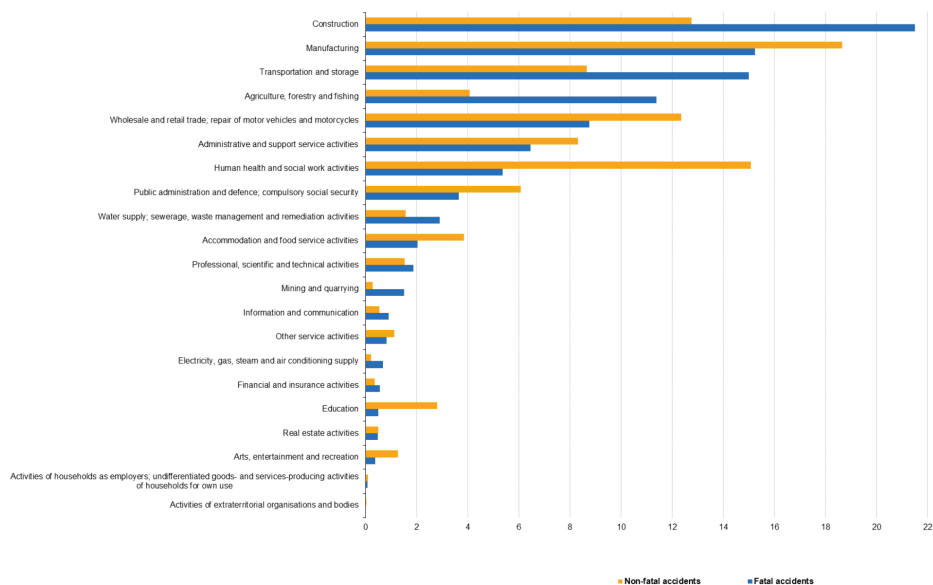
välttämättä vaikuta rakennusalan puusepän työssä, mutta freelancer-laulajalle se voi estää elinkeinon harjoittamisen pitkäksi aikaa.

2.3 Rakennusalan riskit

Rakennusalan merkitys työllistäjänä ja Suomen kansantalouden kannalta on hyvin merkittävä. Ala työllistää yli 250 000 ihmistä, sen tuottama lisäarvo on kymmeniä miljardeja euroja ja sen osuus Suomen bruttokansantuotteesta on vajaa viidennes (Ahonen, ym., 2020, s. 164). Rakennusala on hyvin työvoimavoittoinen toimiala, jossa työn tuottavuus on pitkään junnannut paikallaan, ja alaan on työvoimakeskeytyden kannalta liittynyt oleellisesti henkilöriskien suuri painoarvo riskienhallinnassa.

Rakennusalalla toimiminen on leimallisesti riskialtista puuhaa, ja tilastot tukevat tätä oletusta. Esimerkiksi työpaikkakuolemia on sattunut eniten 2000-luvulla rakennus- alalla, usein jopa kymmenisen vuoden aikana. Toki trendi on ollut lupaava eli vähenemään päin (Lantto & Räsänen, 2019, s. 6). Myös Euroopan alueella tilastot osoittavat, että rakennusala on kirkkaasti riskipitoisin toimiala, jos vakavat loukkaantumiset ja kuolematapaukset laskee yhteen (Kuvio 4).

Fatal and non-fatal accidents at work by NACE section, EU, 2020
(% of fatal and non-fatal accidents)

Kuvio 4. Jopa viidennes EU-alueella sattuvista työpaikkakuolemista rakennus- alalla (ylin palkki). (Eurostat, 2020)

Rakennusala on selkeä ykkönen Suomessa myös ammattitautien saralla (Koskela & Pesonen, 2022). Ammattitauti johtuu työssä tapahtuneesta altistuksesta. Se on sairaus, joka on todennäköisesti ja pääasiallisesti johtunut työn fysikaalisesta, kemiallisesta tai biologisesta tekijästä (Työtapaturma- ja ammattitautilaki 459/2015). Ammattitautien määrä on ollut laskeva viime vuosina Suomessa. Osa ammattitaupeista kuitenkin on ollut trendistä huolimatta nousussa, ja monet niistä liittyvät rakennusalaan.

Ammattiryhmänä rakennusalalla työtapaturmia sattuu Suomessa tiheimmin. Mutta trendit on parempaan päin niiden osalta; 2007-2017 välisenä aikana rakennusalalla työtapaturmien määrä väheni 20%. Työtapaturmista noin viidennes aiheuttaa poissaoloja yli 30 vuorokaudeksi (Koskela & Pesonen, 2022). Tämä on huolestuttavaa etenkin itsensä työllistäjien näkökulmasta, sillä yli kuukauden poissaolo voi tarkoittaa erittäin isoja haasteita liiketoiminnan jatkuvuuden kannalta, jos vakava tapaturma sattuu kohdalle.

Työkyvyttömyys tarkoittaa tilannetta, jossa henkilö ei vamman tai sairauden vuoksi kykene ansaitsemaan omaa toimeentuloaan. Työkyvyttömyyseläkkeellä korvataan pitkäaikaisen työkyvyttömyyden aiheuttamaa ansiotulojen menetystä (Eläketurvakeskus, 2023). Rakennusalalla maksetaan myös korkeimpia työkyvyttömyyseläkkeitä kaikista toimialoista (Varis, 2018). Eläkkeiden summa perustuu maksujen määrään, joten luonnollisesti se tarkoittaa myös sitä, että rakennusalalla myönnetään työkyvyttömyyseläkkeitä eniten.

Rakennusalalla henkilöriskejä luo myös aliurakoinnin laaja suosio. Tekijöitä ”ketjutetaan” urakoiden toteuttamisessa niin, että vastuu jakaantuu pieniin kokonaisuuksiin aliurakoitsijoiden välille. Pääurakoitsijan näkökulmasta aliurakoitsijat ovat kustannustehokas ratkaisu, sillä tällöin kustannuslaskenta on ennustettavampaa, tarkempaa ja vastuuta saadaan jaettua muille yrityksille. Ongelmapuolena on henkilöriskien osalta kuitenkin, että tällöin myös vastuu työturvallisuudesta, työsuojelusta ja muista henkilöriskienhallinnasta on aliurakoitsijalla itsellään, mikä mahdollisesti lisää riskiä henkilöriskeille.

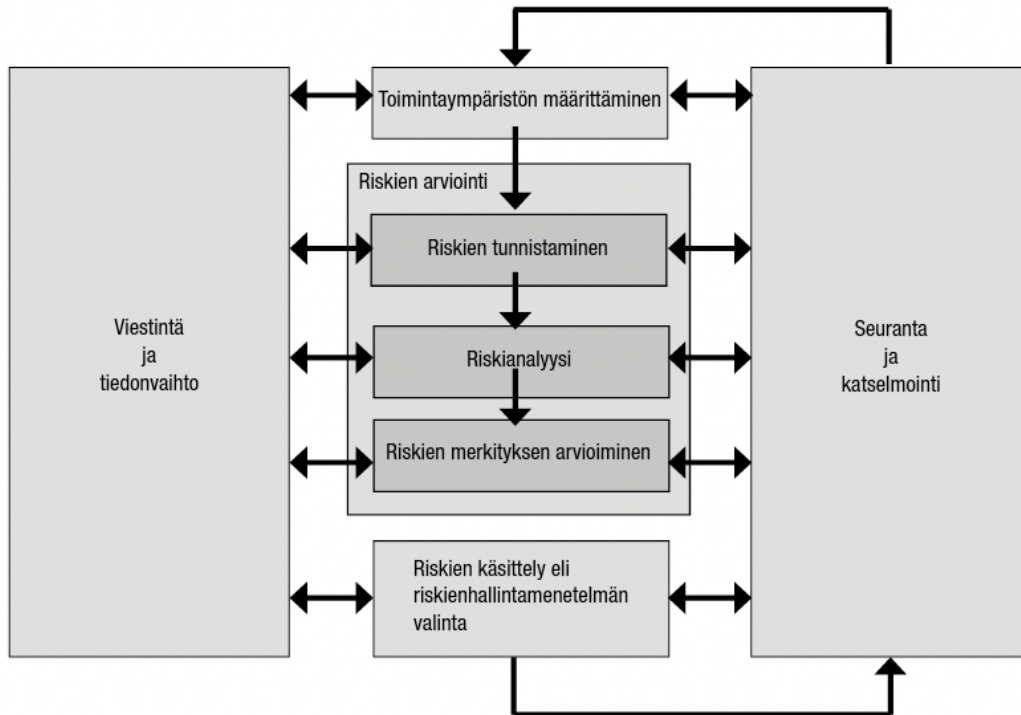
3 HENKILÖRISKIEN HALLINTA

Riskienhallinnan klassinen määritelmä ISO 31000-standardin mukaan: ”Riskienhallinta on järjestelmällinen lähestymistapa riskien tunnistamiseen, arviointiin, hallintaan ja seurantaan, jonka avulla pyritään vähentämään haitallisten tapahtumien todennäköisyyttä ja vaikutusta sekä lisäämään mahdollisuuksia saavuttamaan tavoitteet” (ISO 31000:2018). Kaikki yritykset tarvitsevat riskienhallintaa selviytyäkseen markkinoilla, oli sitten kyseessä miljardiluokan pörssi-yhtiö tai suomalainen rakennusalan itsensätyöllistäjä. Yritysten ja itsensätyöllistäjien on integroitava riskienhallinta kiinteästi liiketoiminnan toimintaprosesseihin, täten se voi varautua niihin parhaalla mahdollisella tavalla (Juvonen, ym., 2014, s.7).

Henkilöriskit on yksi vahinkoriskeihin kuuluvista riskilajeista, joka vaatii aktiivista riskienhallintaa. Tämän pääluvun tarkoitus on selvittää niiden riskienhallintaprosessia ja siihen liittyviä käytännön toimenpiteitä, etenkin henkilöriskien osalta ja itsensätyöllistäjien kontekstissa.

3.1 Riskienhallintaprosessi

Riskienhallintaprosessi jaetaan usein pienempiin kokonaisuuksiin eli riskienhallinnan osa-alueisiin, joista riskienhallintaprosessi muodostuu. Klassisen määritelmän mukaan ne ovat 1. Kontekstin ja tavoitteiden määrittely, 2. riskien kartoitus ja menetelmien määrittely, 3. riskien arviointi ja tunnistus, 4. toimenpiteiden suunnittelu ja toteutus ja 5. toimenpiteiden seuranta ja mahdolliset kehitystoimenpiteet (Kuvio 5, ISO 31000, 2018). Prosessi on samankaltainen pääperiaatteiltaan riippumatta riskilajista mitä pyritään hallitsemaan.

Kuvio 5. ISO 31000 -standardin mukainen malli riskienhallintaprosessista (Juvonen, ym., 2014, 18)

Toinen näkökulma riskienhallintaan voi korostaa vallitsevan kulttuurin merkitystä. Kulttuurin on todettu vaikuttavan merkittävästi siihen, kuinka yrityksessä riskienhallintakeinot saadaan jalkautettua ja vaikuttamaan arkeen (Compton & Kimbrough, 2009). Globaalisti tunnetun Australian ja Uuden-Seelannin riskienhallintaelimen julkaiseman määritelmän mukaan riskienhallinnan muodostavat: ”kulttuuri, prosessit ja rakenteet, jotka on ohjattu kartoittamaan potentiaalisia mahdollisuuksia ja hallitsemaan niiden negatiivisia vaikutuksia” (AZ/NZS 4360, 2004, 4). Tutkielman tavoitteena on verrata näitä hypoteeseja empiriaosuudessa rakennusalan itsensätyöllistäjiin. Seuraavassa jaetaan riskienhallintaprosessi kuvion 1 mukaisesti riskien tunnistamiseen, arviointiin ja varsinaisiin toimenpiteisiin ja jälkitoimenpiteisiin eli seurantaan ja kehitystoimenpiteisiin. Kutakin näistä osa-alueista käsitellään omassa alaluvussa.

3.1.1 Henkilöriskien tunnistaminen

Riskienhallinnan saralla vallitsee erilaisia näkemyksiä siitä, mistä riskienhallintaprosessi lähtee liikkeelle. Selvää kuitenkin on se, että riskien tunnistaminen on kriittinen

vaihe. Riskienhallintaprosessi koostuu yksinkertaistettuna riskien tunnistamisesta, niihin varautumisesta ja toimenpiteiden valinnasta (Hopkin, 2017, s.49). Hopkinin mallissa prosessin ensimmäinen vaihe on nimenomaan riskien tunnistaminen, joka on välttämättömyys muita vaiheita ajatellen.

Riskien tunnistamiseen on olemassa paljon eri työkaluja, kuten SWOT-analyysi, PESTLE-analyysi, raportit mahdollisista vaaratilanteista ja muut riskianalyysit (Hopkin, 2017). Haaste itsensätyöllistäjillä henkilöriskien tunnistamisen osalta voi olla kuitenkin resurssien vähyys. Osa työkaluista vaatii resursseja, mitä yksin toimivalla itsensätyöllistäjällä ei välttämättä ole. Kulttuuri vaikuttaa myös siihen, kuinka tärkeäksi esimerkiksi rakennusalan itsensätyöllistäjä kokee riskienhallinnan kokonaisuuden ja merkityksen oman työuran tai elämän kannalta. Henkilöriskejä tunnistaessa haaste ei yleensä ole tuntemattoman erityisen harvinaisen riskin tunnistaminen, vaan tunnistettujen riskien arviointi ja toimenpiteiden valikoiminen.

3.1.2 Henkilöriskien arviointi

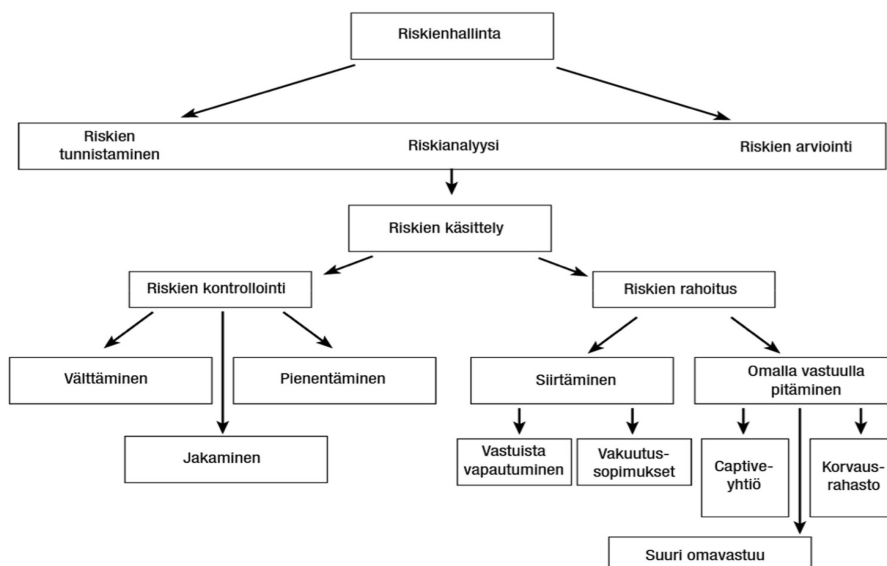
Tunnistamisen jälkeen havaitut riskit täytyy arvioida. Arviointi tarkoittaa riskien todennäköisyyksien, vakavuuksien ja merkittävyysien analysointia liiketoiminnan kannalta. Arvioinnin tarkoituksena on helpottaa päätöksentekoa ennen kaikkea riskienhallinnan päätöksenteon kannalta. Arvioinnin tulisi perustua yrityksen tai itsensätyöllistäjän periaatteisiin ja strategiatason linjauksiin (ISO 31000, 2018), jolloin päätöksenteko on perusteltua ja valintoja on helpompi tehdä. Tämä on merkittävä tekijä siinä mielessä, että etenkin henkilöriskien kohdalla puhutaan usein hyvinkin merkittävästi vaikuttavista riskeistä myös liiketoiminnan ulkopuolelle kuten kuolema tai vakavan sairastuminen, jolloin päätöksenteon on hyvä pohjautua arvovalintoihin.

Riskien arviointi on siis aina subjektiivinen näkemys, ja vaikka perinteiset henkilöriskit (Kuvio 2) onkin suhteellisen helppo yhdistää vallitsevaan riskeihin rakennusosalalla, voi niiden arviointi olla haastavaa itsensätyöllistäjälle. Ihminen on kaikista riskialttein ja ennalta-arvaamattomin resurssi yritykselle (Haunia, 2005, 276). Henkilöriskien arvioinnissa ja työkaluja valittaessa on pyrittävä ottamaan huomioon tilannekohtaisuus ja sen vaatimat rajoitukset sekä tarpeet (Haunia, 20, 277). Ihminen on muutokselle ja uusille riskille herkkä, ja yhdistettynä dynaamiseen urakkarakenteiseen

rakennusalaan, asettaa se omat rajoitteensa ja paineensa henkilöriskien arvioinnille, etenkin jos resursseja ei ole merkittävästi käytettävissä.

3.1.3 Toimenpiteet

Arviointi on yksinkertaisimmillaan listaus mahdollisista riskeistä, jonka jälkeen yrittäjä tai muu itsensätyöllistäjä arvioi eri riskien vaikutustasoja omaan liiketoimintaan, ja valitsee sen pohjalta käytettävät riskienhallinnan toimenpiteet. Riskienhallintakeinot vahinkoriskien osalta jaetaan yleisesti viiteen kategoriaan; riskin välttäminen, riskin pienentäminen, vakuuttaminen, siirtäminen ja omalla vastuulla pitäminen (Juvonen, ym., 2014, 23). Jokainen riskienhallintamenetelmä soveltuu tiettyyn tilanteeseen parhaiten, ja riskienhallinta onnistuukin soveltamalla useita menetelmiä eri riskeihin, joskus myös päällekkäin. Heilmannin riskienhallintakaavion mukaan (kuvio 6.) riskienhallintamenetelmät voidaan karkeasti myös jakaa myös riskien kontrollointiin ja riskien rahoittamiseen. Usein kuitenkin ne menevät päällekkäin, esimerkiksi kun rakennusalan yrittäjä ottaa tapaturmavakuutuksen, siirtää hän riskin taloudellisen vaikutuksen vakuutusyhtiölle, mutta samalla kuitenkin vakuutusyhtiö asettaa tiettyjä rajoitus- ja suojeluohjeita vakuutuksenottajalle tapaturmien välttämiseksi, jolloin esimerkiksi riskiä tippumisen aiheuttamasta loukkaantumisesta myös kontrolloidaan.

Kuvio 6. Heilmannin riskienhallintakaavio, jossa vakuuttaminen on sisällytetty riskin siirtämiseen. (Suominen, 1994)

Riskin välttäminen tarkoittaa tunnistettujen riskien todennäköisyyksien pienentämistä tai poistamista kokonaan (Haunia, 2005, 281). Henkilöriskien kohdalla tällaisia toimenpiteitä voi olla esimerkiksi tiettyjen riskialttiiden työsuoritteiden, kuten tuli- tai kattotöiden vähentäminen tai lopettaminen kokonaan, tai vaihtoehtoisesti korvaamaan ne vähemmän riskisellä vaihtoehdolla. Riskin välttäminen voidaan nähdä yrityksen keinona pyrkiä löytämään vaihtoehtoinen keino riskin vaikutuksen poistamiselle (Hopkin, 2017, 187). Riskin pienentäminen ei ole sama asia kuin riskin välttäminen, vaan siinä toimenpiteet keskittyvät riskin rajoittamiseen esimerkiksi vastuun jakamisella tai vahingontorjunnalla (Haunia, 2005, 281). Tällaisia keinoja rakennus-alalla voi olla esimerkiksi kumppaneiden hyödyntäminen, urakoiden hajauttaminen tai lisäkoulutuksen hankkiminen ja ammattitaidon lisääminen.

Riskin siirtäminen tarkoittaa nimensä mukaisesti riskin siirtämistä kokonaan toiselle taholle, mutta se monesti kuitenkin erotetaan vakuutustoiminnasta erilleen (Haunia, 2005, 281). Selkein esimerkki riskin siirtämisestä rakennus-alalla on aliurakoitsijoiden käyttö, joiden käytön suosion yksi pääsyyistä kannattavuuden ohella on juuri riskin siirtäminen. Toki riskin siirtoa voi myös tehdä muiden sopimusten avulla, jolloin vapautuu riskin taloudellisista ja muista mahdollisista uhkista. Monissa malleissa myös vakuutus-sopimukset sisällytetään riskin siirtämisen alle, kuten esimerkiksi Heilmanin kaaviossa (kuvio 6).

Yksi henkilöriskien hallintakeinoista on riskin omalla vastuulla pitäminen. Se voi olla yrityksen tietoinen ratkaisu, jos se laskee sen tulevan kannattavamaksi kokonaisuuden kannalta (Haunia, 2005, 281). Oleellista omalla vastuulla pitämisessä kuitenkin on tehdä arviointia niin, ettei omalla vastuulla pidettävä riski pääse missään tilanteessa nousemaan liian merkittäväksi liiketoiminnan jatkuvuuden kannalta. Monesti pienet vastuuvahinko- tai reklamaatioriskit kannattaa pitää omalla vastuulla, mutta suuremmat henkilöriskit kuten terveyteen ja hyvinvointiin liittyvät harvoin.

3.1.4 Seuranta ja kehitys

Riskienhallintakeinojen seuraaminen, analysointi ja kehittäminen on tärkeä osa prosessia. Riskienhallinta on oppimista, ja usein liike-elämässä oppiminen tapahtuu kantapään kautta. Etenkin perussyiden ja korjaavien toimenpiteiden toteuttaminen

on tärkeää (Ilmonen ym., 2022). Seurantaan on useita eri työvälineitä, mutta oleellista on pystyä kehittämään riskienhallintaprosessia. Esimerkiksi skenaariotyöskentelyssä käydään läpi tapahtumien kulku, ja niiden välilliset sekä välittömät seuraukset. Lopputuotteena saadaan arvio riskienhallinnan onnistumisesta (Ilmonen ym., 2022).

Yleisten riskitaulukoiden mukaan kaikki riskit vakavuudestaan huolimatta tarvitsevat vähintään seurantaa. Itsensätyöllistäjällä voi olla resurssien kanssa haasteita seurata kaikkia riskejä, mutta vähintäänkin olisi tavoitteellista seurata merkittävimpiä riskejä (Ilmonen ym., 2022). Seuranta ja kehitys -vaihe sisältää toiminnan organisointia ja kehitystoimenpiteiden tekemistä. Siinä vahingon sattuessa kyetään analysoimaan, miten käytetyt keinot vastasivat niille tarkoitettuun käyttötarkoitukseen, ja miten realisoitunut riskit kyettiin käytännössä hallitsemaan. Yksi riskienhallinnan perusperiaatteista on, että sen täytyy tuottaa liiketoiminnalle lisäarvoa (ISO 31000:2018). Esimerkiksi rakennusalan itsensätyöllistäjällä tämä voisi tarkoittaa loukkaantumisen sattuessa vakuutusturvan päivittämistä huomattaessa, ettei sairauspäiväraha ole riittävällä tasolla toimeentulotarpeeseen nähden. Oleellista tässä riskienhallinnan vaiheessa on säännöllisyys ja järjestelmällisyys, yrityksen koosta huolimatta (Juvonen ym., 2014, 19).

3.2 Henkilöriskien vakuuttaminen

Yksi keskeisimmistä riskienhallintamenetelmistä henkilöriskien osalta on vakuuttaminen. Henkilöriskien vakuuttaminen voidaan jakaa karkeasti sosiaalivakuuttamiseen ja vapaaehtoiseen vakuuttamiseen. Sosiaalivakuuttaminen tarkoittaa pakollista ja lakisääteistä vakuutusturvaa, jonka on tarkoitus turvata itsensätyöllistäjälle vähimmäistoimeentulo esimerkiksi loukkaantumisen tai vakavan sairastumisen sattuessa (Havakka ym., 2017, 20). Perusteena sosiaalivakuuttamiselle on tämän osalta perustuslain 19 §:ssä määritelty vaatimus siitä, että jokaiselle on turvattava välttämätön toimeentulo esimerkiksi työttömyyden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana (Suomen perustuslaki 1999/731 19 § 2 mom.).

Sosiaalivakuutuksiin voidaan lukea esimerkiksi lakisääteiset eläke-, sairaus- ja työttömyysvakuutukset. Sosiaalivakuutuksen ja vapaaehtoisen henkilövakuuttamisen keskeisenä erona on siis vapaaehtoisuus. Vapaaehtoisten vakuutusten tarkoitus on täydentää sosiaalivakuutuksen tuomaa turvaa, ja turvata henkilön toimeentuloa henkilöriskin sattuessa (Havakka ym., 2017, 19). Suomessa yrittäjä huolehtii itse lakisääteisten vakuutusten ottamisesta ja maksamisesta.

Sosiaalivakuuttamisen idea pohjautuu Suomessa ajatukselle yhteisvastuusta: jokaisella työntekijällä ja yrittäjällä on toimeentuloriskejä, joihin varaudutaan kerryttämällä vakuutusmaksuja (Havakka ym., 2017, 20). Toimeentuloriskit voivat liittyä esimerkiksi tapaturmaan tai työttömyyteen. Tärkein yksittäinen sosiaalivakuutuksen laji on eläkevakuuttaminen, mikä luo turvaa vanhuuden tai työkyvyttömyyden varalle. Yrittäjillä ja itsensätyöllistäjillä tästä vastaa YEL-vakuutus. YEL-vakuutus on pakollinen seuraavien ehtojen täyttyessä:

1. Työskentely tapahtuu yrittäjän tai yrittäjämäisesti (esim. kevytyrittäjä)
2. Yritystoiminta on jatkunut vähintään 4 kuukautta yhtäjaksoisesti
3. Yrittäjä on iältään 18-68 vuotias ja asuu Suomessa
4. Vuotuinen työtulo on vähintään 8757,45€ (2023)

Vakuutusmaksu on suunnilleen sama kuin Tyel:ssä, eli noin 25% vahvistetusta työtulosta (Rantala & Kivisaari, 2016, 381). YEL-työtulo on vakuutuksen perusta, se vaikuttaa eläketason lisäksi yrittäjän sosiaaliturvaan, kuten peruspäivärahaan, työkyvyttömyyseläkkeeseen, sairauspäivärahaan ja vanhempainpäivärahaan. Vaikka yrittäjä saa määritellä työtulonsa itse, se ei kuitenkaan ole irrallinen palkasta, vaan sen tulisi vastata lain mukaan samaa summaa, kuin mitä työntekijä tienaisi vastaavalla työllä muuten (Yrittäjän eläkelaki 1272/2006). Sen tarkoitus on siis vastata rahallisesti kohtuullisella tasolla suoritettua työpanosta. 2023 tammikuusta alkaen lakiuudistuksen myötä eläkeyhtiöt laskevat työtulosuosituksen jokaiselle yrittäjälle, mutta vakuutuksenottaja saa itse määritellä oman työtulon, jonka eläkeyhtiö vielä vahvistaa (Eläketurvakeskus, 2022). Eläkelaitos vahvistaa työtulon aina kokonaisarvion perusteella. Työtuloa verrataan yksityisen sektorin vastaavan alan kokoaikaisten työntekijöiden mediaanipalkkoihin. Kokonaisarvioon vaikuttaa siis työpanoksen määrä, liiketoiminnan laajuus (esimerkiksi vuosittainen liikevaihto),

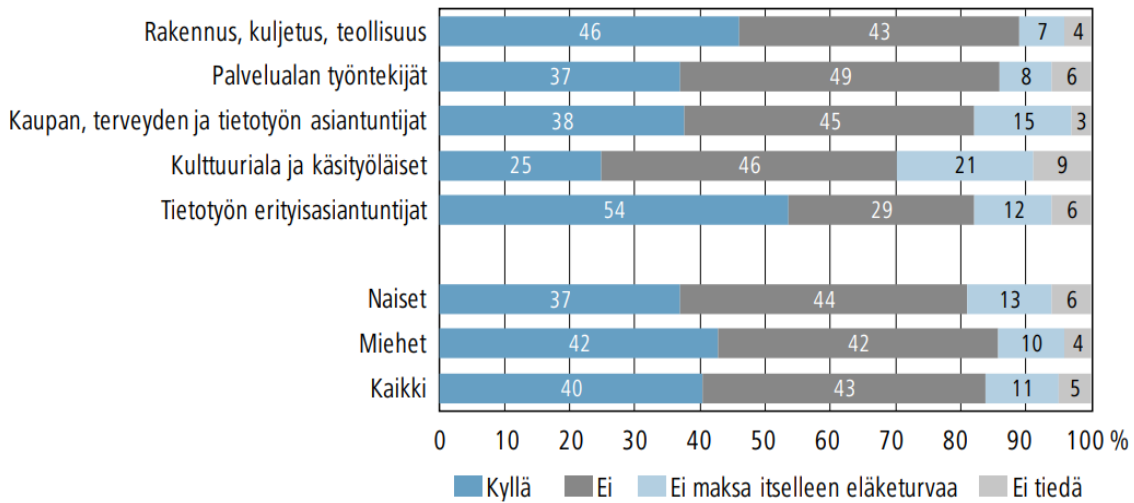
yrittäjän ammattitaito ja muut tehdyn työpanoksen arvoa kuvaavat tiedot (Yrittäjän eläkelaki 1272/2006).

Yrittäjien sosiaaliturvamaksut rahoitetaan yrittäjien maksamista YEL-maksuista, ja maksujen ja etuuksiin tarvittavan rahamäärän välinen erotus otetaan valtion kassasta. Suomen valtion osuus YEL-eläkemaksuista on noussut 2000-luvulla kymmenkertaisesti vuositasolla ollen 2020-luvulla yli 300 miljoonaa euroa per vuosi (Sarkkinen, 2022, etk.fi). Tällä hetkellä YEL-vakuutusmaksut eivät siis riitä nykyisten eläkkeellä olevien yrittäjien eläkemaksuihin, eikä maksuja rahastoida lainkaan. Osasyy tähän on luonnollisesti väestörakenne ja huoltosuhteen muutos, mutta osasyy on myös toisaalta yrittäjien vakuutusmaksurahastojen riittämättömyys.

Lähes joka kolmas yrittäjä asettaa työtulonsa minimitasolle tai sen tuntumaan, vaikka todellisuudessa työtulon kuuluisi olla huomattavasti ylempänä (Eläketurvakeskus, 2021). Suomessa eläkejärjestelmiä valvoo lakisääteinen eläketurvakeskus, jonka selvityksen perusteella noin neljännes yrityksissä havaituista puutteista työeläkevakuuttamisen osalta kohdistui rakennusalan toimijoihin (ETK: rakennusalan yritys on edelleen ETK:n tyypillisin asiakas, 2019).

Valtiorahallinto on pyrkinyt saamaan muutosta alivakuuttamiseen muuttamalla YEL-työtulojen määrittelyjärjestelmää, jotta yrittäjän ilmoittama työtulo vastaisi mahdollisimman realistisesti aitoa ansiotasoa. Yksi ehdotus ongelman korjaamiseksi on ollut YEL-työtulon sitomiseksi verotettavaan työtuloon, mikä vähentäisi alivakuuttamisen määrää (Koskinen, 2021). Näin välttyttäisiin turhalta alivakuuttamiselta, ja YEL-maksuilla saataisiin katettua suurempi osa yrittäjien eläkemaksuista. Esimerkkinä jos itsensätyöllistäjä, joka kerryttää eläkemaksunsa YEL:n kautta ilmoittaa itselleen työtuloksi minimin eli 8757,45 €, olisi vanhuuseläke alle 500€ kuussa, mutta nostessaan työtulon esimerkiksi 25 000€ vuodessa, nousisi vanhuuseläke yli tuhanteen euroon kuussa (Elon YEL-laskuri).

”Maksatteko itsellenne mielestänne riittävää eläketurvaa?” Itsensätyöllistäjät sukupuolen ja ammattiryhmän mukaan. *Itsensätyöllistäjät 2013*

Kuvio 7. Rakennusalan itsensätyöllistäjistä alle puolet kokevat maksavansa riittävää eläketurvaa itselleen. (Pärnänen & Sutela, 2014)

Kuten kuviosta 7 on havaittavissa, esimerkiksi rakennusalan itsensätyöllistäjillä ei ole yleisesti riittävällä tasolla itse ilmoitettu YEL-työtulo. Haasteena on myös se, että YEL-työtulon ilmoittaminen ala- tai yläkanttiin voi haitata yritysten välistä kilpailua kilpailutustilanteissa rakennusosalalla. Lisäksi rakennusalan yrittäjien luotto tähänhetkiseen YEL-järjestelmään on hyvin heikko; alle puolet yrittäjistä luottaa täysin tai osittain nykyiseen systeemiin (Hyyry, 2021, 15). Eläketurvakeskuksen tutkimuksen mukaan yksinyrittäjät ja ilman yhtiökumppaneita toimivat yrittäjät kokevat kaikista eniten, ettei eläketurva ja YEL-tulo ole riittävällä tasolla (Nivalainen & Tenhunen, 2020). Rakennusalan yrittäjän näkökulmasta taas YEL-työtulomaksun suuruus on suuressa roolissa, sillä riskialttiilla alalla nuorena työkyvyttömäksi joutuminen on mahdollista, jolloin työtulo vaikuttaa merkittävästi maksettavan eläkkeen suuruuteen (työeläkeläkipalvelu, 2017).

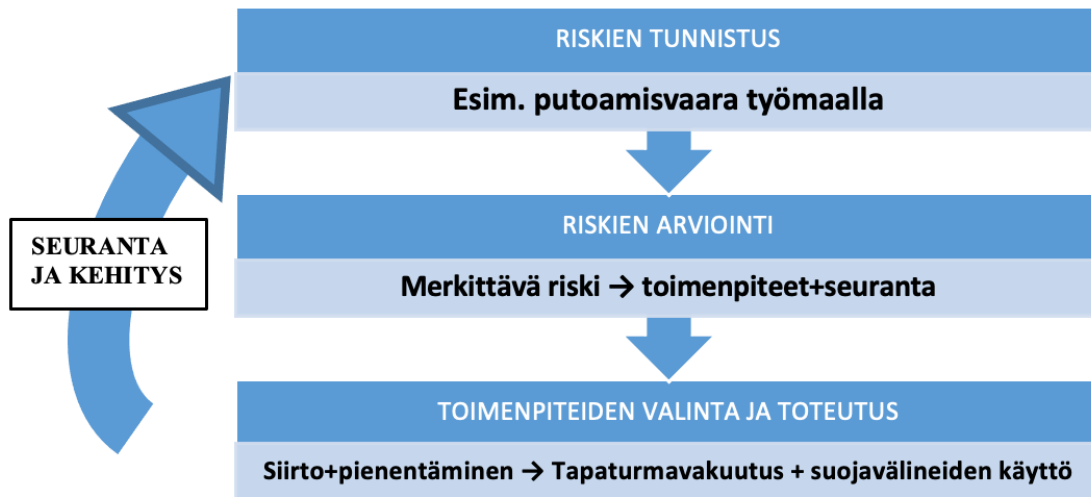
Lakisääteisiä vakuutuksia voi täydentää vapaaehtoisilla vakuutuksilla. Tällaisia ovat esimerkiksi yrittäjän tapaturmavakuutus, vapaaehtoiset lisäeläkevakuutukset, henkivakuutukset, työttömyysvakuutukset ja työkyvyttömyysturva. Keskeistä vapaaehtoisissa vakuutuksissa on niiden sopimusvapaus; vakuutus sopimusten sisältö voidaan sopia huomattavasti vapaammin kuin sosiaalivakuutukset (Haunia, 2005, 286). Lakisääteinen sosiaaliturva sisältää siis vakuutusturvan puolesta

aukkoja, joita itsensätyöllistäjä voi paikata vapaaehtoisilla vakuutuksilla. Etenkin työkyvyttömyysturvan osalta lakisääteinen sosiaaliturva on vaatimaton (Jokela ym., 2013). Tapaturma-altiilla aloilla tapaturmavakuutus ja työkyvyttömyysvakuutus ovat merkittävässä roolissa vapaaehtoisista vakuutuksista turvan laajentajina. Tapaturmavakuutus on lakisääteinen ja lain mukaan jokaisen työnantajan velvollisuutena on vakuuttaa työntekijänsä (Työtapaturma- ja ammattitautilaki 2015/459). Suomessa vakuutuksia hoitavat yksityiset vakuutusyhtiöt. Yrittäjiä tai muita itsensätyöllistäjiä ei kuitenkaan lakisääteinen tapaturmavakuutus kosketa (Rantala & Kivisaari, 2016, 416), mutta he voivat halutessaan ottaa lakisääteistä turvaa vastaavan vakuutuksen itselleen vapaaehtoisena.

Haasteena vapaaehtoisissa vakuutuksissa on niiden aiheuttama kustannus itsensätyöllistäjälle. Suomen yli 200 000 YEL-vakuutetun vuoden 2021 keskimääräinen ilmoitettu työtulo oli vain hiukan reilu 20 000 euroa vuodessa (YEL-työtulot, 2021), ja ottaen huomioon yrittäjän mahdollisen ailahtelevan tulotason ja kilpailuasetelman luomat kustannuspaineet, vapaaehtoiisiin vakuutuksiin ei välttämättä ole yksinkertaisesti varaa, tai niitä ei osata nähdä tarpeeksi oleellisina kokonaisuuden kannalta. Mahdollinen selittäjä ilmiölle on se, ettei henkilöriskejä ole yrittäjän näkökulmasta yhtä helppo hahmottaa vakuutettaviksi riskeiksi, kuin omaisuuteen tai toimintaan liittyvät. Vakuutus päätöksissä monia yrittäjiä myös haastaa tulojen epätasaisuus. Vapaaehtoiset vakuutukset voivat jäädä hankkimatta joustamattomuuden takia (Pärnänen & Sutela, 2014, 121). Tämä on hyvin oleellista seikka etenkin sen takia että vakuutukset ovat niin olennainen osa henkilöriskien hallintaprosessia.

3.3 Riskienhallintaprosessi rakennusalan itsensätyöllistäjällä

Riskienhallintaprosessi on yrityksen koosta ja toimintamallista riippuen hieman erilainen, mutta teoreettiset pääpiirteet ovat samanlaiset; aluksi täytyy olla tavoitteet, jotta voidaan prosessin vaiheita edes alkaa miettimään. Tavoitteiden jälkeen riskit voidaan 1) tunnistaa, 2) arvioida, 3) hallita toimenpitein ja 4) seurata ja kehittää (kuvio 8). Tukitoimien ja toimenpiteiden laajuus ja syvyys määräytyy ja rajoittuu paljon yrityksen koon mukaan, mutta täyttä laiminlyöntiä keskeisille henkilöriskien hallinnalle ei voi suositella edes yksinyrittäjille.

Kuvio 8. Yksinkertaistettu esimerkki ISO 31000 -standardin mukaisesta henkilöriskien hallintaprosessista (2018).

Pienyrytyksissä, joissa henkilöstöä on vähän, esimerkiksi vain ja ainoastaan yrittäjä, henkilöriskien merkitys ja niiden taloudellinen vaikutus korostuu (Juvonen, ym., 2014, 72). Tämä johtuu avainhenkilön merkityksestä liiketoiminnalle, eikä välttämättä varatoimilla riskin sattuessa saada liiketoimintaa jatkumaan läheskään entiseen tapaan. Esimerkiksi rakennusalalla tietty itsensä työllistäjän harjoittama työsuorite voi olla niin spesifi, ettei varahenkilöjärjestelyillä saada nopealla aikataululla esimerkiksi onnettomuuden satuttua korvaavaa työnsuorittajaa. Tästä syystä henkilöriskeihin ja niiden hallintaprosessiin on näin riskisellä toimialalla kiinnitettävä erityistä huomiota, sillä monet henkilöriskit realisoituessaan saattavat ajaa liiketoiminnan alas.

Rakennusala on dynaamista, jolloin työkohteet saattavat vaihtua usein, mikä tarkoittaa myös riskikentän jatkuvaa muutosta. Esimerkiksi yksinyrittäjillä, joilla kohteet vaihtuvat usein, ja kilpailu on tiukkaa, voi olla haasteita jo pelkästään resurssien puolesta analysoida ja prosessoida vallitsevia henkilöriskejä ja suorittaa toimenpiteitä niiden osalta. Rakennusalan työturvallisuuteen on säädetty Valtioneuvoston asetus, jossa hyvinkin tarkasti määritellään vaadittavat työturvallisuuteen ja työterveyteen liittyvät preventiiviset toimenpiteet (valtioneuvoston asetus rakennusalan turvallisuudesta 205/2009). Kyseisessä asetuksessa muun muassa määritellään

pääurakoitsijan vastuut aliurakoitsijasta, vaadittavat työturvallisuussuunnitelmat ja yleisvastuut työmaan turvallisuudesta.

Muita keskeisiä lainsäädäntöjä ovat työturvallisuuslaki (738/2002), työtapaturma- ja ammattitautilaki (459/2015), tilaajavastuulaki (1233/2006) ja yrittäjän eläkelainsäädäntö (1272/2006). Työturvallisuuslain ja työtapaturmalain tarkoitus on asettaa raamit riittävään työturvallisuuden noudattamiseen ja työtapaturmien riskienhallintaan. Tilaajavastuulaki on ennen kaikkea suunnattu tilaajan työkaluksi, jotta käytettävistä urakoitsijoista olisi mahdollisimman läpinäkyvä kuva, ja lainsäädännön täyttämisestä tulisi tilaajalle varmuus. Tilaajavastuulain mukaan tilaajan on hankittava esimerkiksi sopimuskumppaneiden eläkevakuuttamista koskeva todistus ja rakennusalalla todiste tapaturmavakuutuksesta (Heinilä, 2018).

Suomessa on keskusteltu viime vuosina myös yrittäjän tapaturmavakuutuksen lakisääteistämisestä, mutta yrittäjien vastustuksesta se ei ole edennyt (Haverinen, 2015, 88). Katsoessa rakennusalan tapaturmatilastoja ja yrittäjien määrän kasvuam, olisi ymmärrettävää, jos yrittäjien tapaturmavakuutus tulisi tulevaisuudessa lakisääteiseksi. Yrittäjän tapaturmavakuutus tulee kyseeseen ainoastaan silloin, kun henkilö on vakuutettu yrittäjän eläkelain mukaisella eläkevakuutuksella, muutoin yrittäjä joutuu turvautumaan esimerkiksi henkilökohtaiseen kokoaikaiseen työnteon kattavaan tapaturmavakuutukseen.

Oleellista on myös, että riskienhallintaprosessi ja sen toteuttaminen olisi tavoiteltavista. Monille rakennusalan itsensätyöllistäjälle oleellista on toiminnan jatkuvuus, ja henkilöriskit ovat merkittävä uhka sille. Tällöin riskienhallintaprosessin tulisi pyrkiä vastaamaan mahdollisimman hyvin tavoitteeseen, ja arvioida käytettävät keinot sitä kautta. Pelkkä teoreettinen riskienhallintaprosessi paperilla ei vielä estä tai pienennä yhtään riskiä, vaan sen käytäntöön onnistuneesti vieminen.

4 RAKENNUSALAN ITSENSÄTYÖLLISTÄJIEN NÄKÖKULMA HENKILÖRISKIEN HALLINTAAN

Tässä luvussa esitellään tutkimuksen empiriaosuus, joka toteutettiin haastattelemalla rakennusalan itsensätyöllistäjiä. Tavoitteena on analysoida tutkimuskysymysten mukaisesti haastatteluaineistoa; minkälaisia uskomuksia rakennusalan itsensätyöllistäjillä tutkielman aiheesta on, ja minkälaista tietotaitoa sekä haasteita aiheesta nousee esiin.

4.1 Aineiston keruu ja esittely

Aineiston kerääminen toteutettiin puhelinhaastatteluilla, jotka nauhoitettiin ja litteroitiin. Haastattelut suoritettiin puolistrukturoituna teemahaastatteluina. Teemahaastattelu valikoitui käytetyksi menetelmäksi, sillä se mahdollistaa haastateltavien motiivien ja taustasyiden ymmärtämistä (Hirsjärvi & Hurme, 2014, 34). Lisäksi teemahaastattelu sopii herkempien ja tuntemattomien teemojen käsittelyyn, mitä henkilöriskit ja niiden hallinta rakennusalan toimijoille voi olla. Haastattelu soveltuu laadulliseen tutkimukseen nimenomaan sen joustavuuden vuoksi. Sen lisäksi se korostaa tulkintoja ja ihmisten sekä asioiden välisiä vuorovaikutussuhteita (Tuomi & Sarajärvi, 2018, 93).

Haastateltavat valittiin rakennusalan itsensätyöllistäjien joukosta siten, että joukossa olisi moninaisuutta niin kokemuksen kuin liiketoimintamallin saralla. Haastateltavien määräksi valikoitui lopuksi seitsemän, sillä uutta merkittävää tietoa ei enää uusilla haastatteluilla ilmennyt. Oleellista teemahaastatteluiden määrän osalta on saturaatiopiste, eli milloin tutkimuksen kannalta ei enää saavuteta merkittäviä uusia tietoja (Hirsjärvi & Hurme, 2014, 60). Toisaalta on myös tutkimuksen tavoitteiden kannalta oleellista, että tutkimuskysymyksiin saadaan vastaukset. Seitsemän haastattelua sisältävä tutkimusaineisto täyttää nämä ehdot. Haastateltavien joukossa oli neljä täyspäivästä rakennusalan itsensätyöllistäjää ja kolme sivutoimista. Iältään haastateltavat olivat 21-50 vuotiaita, ja keskiarvallisesti he olivat toimineet rakennusalan itsensätyöllistäjinä reilun kuuden vuoden ajan. Työnteon muotoja olivat kevytyrittäjä,

toiminimiyrittäjä ja osakeyhtiö. Kaikki haastattelut suoritettiin helmi-maaliskuussa 2023. Haastattelut kestivät 9-32 minuuttia, keskiarvon ollessa 16 minuuttia.

Haastattelut toteutettiin anonymisti, jottei yrittäjille koidu mahdollista maineriskiä haastattelutuloksien julkaisusta. Haastattelurunko (liite 1) muodostettiin tutkimuskysymysten pohjalta, ja kysymykset esitettiin haastateltaville suunnilleen samassa järjestyksessä samansisältöisinä. Haastattelut koostuivat kolmesta osiosta, ensimmäinen osio taustoitti haastateltavan perustietoja liiketoiminnasta, toinen sisälsi kysymyksiä henkilöriskeistä ja niiden hallinnasta ja kolmas testasi haastateltavan osaaamista aiheesta. Kysymyksiä ei toimitettu etukäteen, jotta itsensäyöllistäjien tietoisuutta saataisiin autenttisemmin mitattua.

Haastatteluiden kolmas vaihe eli ”testivaihe” valikoitui käyttöön todellisen tilannekuvan kartoittamiseksi. Sen tavoite oli selvittää ja testata todellista itsensäyöllistäjien tietotaidon määrää henkilöriskeistä ja niiden hallintakeinoista. Analysointivaiheessa kyettiin siten vertaamaan haastateltavien aluksi antamia lausuntoja sekä luuloja omasta ymmärryksestä ja hallinnasta testivaiheessa saatuihin vastauksiin ja tuloksiin.

4.2 Aineiston analysointi

Kerätyn tutkimusaineiston analyysi, tulkinta ja johtopäätökset ovat tutkimuksen ydinasia (Hirsjärvi ym., 2009, 216). Tässä tutkimuksessa käytettiin analyysimuotona sisällönanalyysia. Sisällönanalyysi on yleisin laadullisen tutkimus analysointitapa ja se soveltuu kaikenlaisille teemahaastatteluille (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Yksinkertaistettuna sen tarkoituksena on kaivaa oleelliset havainnot ja huomiot tutkimusaineistosta. Tutkimusaineistoja lähdettiin analysoimaan litteroinnin jälkeen aineistoa koodaamalla, jonka jälkeen sitä oli helpompi luokittelun avulla analysoida. Litteroinnista on jätetty joitain turhia haastateltavien täytesanoja pois. Tutkimusaineiston koodaaminen ei ole analysoinnin lopullinen vaihe, vaan se on analysointia helpottava välivaihe (Hirsjärvi & Hurme, 2014, 149).

Sisällönanalyysissä tavoite on pyrkiä löytämään aineistosta yhtäläisyyksiä, eroja etsien ja tiivistäen (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Tässä tutkimuksessa tavoitteena oli

pyrkii löytämään haastattelujen aineistosta sisällönanalyysillä luotettavasti tutkimuskysymyksiin vastauksia yhteisten tekijöiden avulla. Sisällönanalyysin vaiheet: 1) haastattelujen litterointi, 2) vastausten koodaus, 3) luokittelu 4) tulosten analysointi ja 5) johtopäätösten tekeminen ja vertaus aikaisempiin tutkimustuloksiin.

Koodaamisella pyritään selkeyttämään analysoitavaa aineistoa. Tässä vaiheessa on oleellista jäsenellä tekstiä ja muodostaa aineistoista muuttujia, jota voidaan verrata esimerkiksi teorioihin (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Koodauksen jälkeen ryhmitellään vastaukset yhdistävien tekijöiden mukaisesti, tätä vaihetta kutsutaan teemoitteluksi tai luokitteluksi (Hirsjärvi & Hurme, 2014, 173). Koodauksessa litteroidut haastattelut jaetaan rakennuspalikoiksi, ja luokittelussa rakennuspalikoista rakennetaan teemojen mukaisesti tutkimukselle valideja näkemyksiä.

Luokittelua varten tehdystä taulukosta (liite 2) on nähtävissä litteroitujen vastausten jakoa yhdisteleviin luokkiin. Luokittelun aluksi on poimittu haastatteluista mielenkiintoisia yksittäisiä kommentteja, joista on sen jälkeen tehty pelkistetty ilmaisu, eli jätetty pois ylimääräisiä täytesanoja ja pyritty kiteyttämään virkkeen ydinnäkemyks. Nämä pelkistetyt ilmaukset on johdettu alaluokkiin, jotka yhdistävät ilmauksia ja toimivat niille yläkäsitteenä. Alaluokat on edelleen johdettu ne kattavaan yläluokkaan, jotka on lopuksi yhdistetty tutkimuskysymyksiin perustuviin pääluokkiin.

Luokittelu-vaiheessa korostuu kirjoittajan tulkinta, eli haastattelututkimuksessa esiin nousseet argumentit eivät olleet identtisiä, mutta harkinnanvaraisesti niitä voidaan yhdistellä. Ideana on löytää ja koostaa aineistoista tietyn teeman näkemyksiä. Analysointivaiheessa vastaajien sitaatteja voidaan käyttää elävöittämään ja perustelemaan tutkimusraportin tekstiä (Hirsjärvi & Hurme, 2014, 173). Lopuksi tämän pohjalta tehdään tutkimuksesta ja sen tuloksista johtopäätökset. Seuraavissa alaluuissa käydään läpi tutkimustulokset.

4.3 Tietämys henkilöriskeistä ja niiden hallinnasta

Haastattelun aluksi selvitettiin rakennusalan itsensätyöllistäjien tietoisuutta kohtaamista henkilöriskeistä. Ensin vastaajilta tiedusteltiin heidän omaa kokemustaan aiheesta. Vastaajista melkein kaikki (kuusi seitsemästä) oli joko täysin tai osittain

samaa mieltä siitä, että he ovat yleisesti ottaen perehtyneet ja valmistautuneet riittäväällä tasolla henkilöriskeihin. Myöskin henkilöriskien hallinnan tuntemuksesta vastaajat olivat keskimäärin varmoja; keskiarvo Likertin asteikolla vastauksista oli 4, eli osittain samaa mieltä, väitteen ”koen tuntevani riittäväällä tasolla henkilöriskien hallintaprosessin ja niihin liittyvät hallintakeinot” kanssa. Kuten eräs haastateltavista (mies 50 v.): ”tuntuu, ettei ole mitään sellaista yllättävää, kun on ollut sen verran kauan alalla ja nähnyt kaikenlaista”. Yleisellä tasolla voidaan todeta haastateltavien olleen itsevarmoja aiheesta.

Tietoisuuteen liittyvät vastaukset eivät kuitenkaan olleet linjassa testiosion vastauksien kanssa, kuten tuloksista on nähtävissä (kuvio 9). Ainoastaan yksi vastaaja oli selvittänyt vakuutusyhtiöltä lisätietoja liittyen henkilöriskeihin, ja yksikään vastaajista ei ollut laatinut erillistä riskienhallintasuunnitelmaa. Suurimman osan vastaajista tiedot henkilöriskeistä perustui satunnaisiin google-hakuihin tai työkavereilta kuultuihin kuulopuheisiin. ”No kyllähän se kuulopuheeseen ja kollegoiden tietoon pitkälti perustuu, eli niiltä saanut tiedot näihin liittyen”, vastasi eräs haastateltavista (mies 32 v).

Kysymysnumero	Oikeiden vastausten määrä	Väärin vastausten määrä
1.	4	3
2.	2	5
3.	4	3
4.	2	5
5.	4	3
6.	2	5
7.	1	6
Keskiarvo	2,71	4,29
Oikeinvastaus-%	39 %	

Kuvio 9. Haastatteluiden testiosion tulokset.

Testiosiossa ilmeni esimerkiksi, että vain yksi osasi mainita oikein sekä lakisääteisen että vapaaehtoisen vakuutustuotteen. Mies 21v: ”Siis eikös lakisääteinen oo ainakin tyeli-maksu, ja vapaaehtonen nyt on melkein mikä muu vaan, esim kaikki henkivaikutukset”. Jälkimmäiset vastaukset olivat linjassaan aiempien tutkimuksien, kuten

Ruuthin tutkielman (2013) että Pärnäsen ja Sutelan raportin (2014) siitä, kuinka vähän itsensä työllistäjät yleisesti tietävät henkilöriskeistään ja niiden hallinnasta.

4.2.2 Merkittävimmät rakennusalan itsensä työllistäjän henkilöriskit

Merkittävimmistä henkilöriskeistä vastaajat olivat todella samanmielisiä. Kaikki haastateltavat pitivät tapaturmaa merkittävänä riskinä ja kuusi seitsemästä pitivät äkillistä loukkaantumista ja siitä mahdollisesti seuraavaa työkyvyttömyyttä pahimpana mahdollisena henkilöriskinä. ”Raksa-alalla korkeilla paikoilla ja vaarallisia töitä tehdessä ne korkeimmat riskitasot on”, linjasi yksi haastateltavista (mies 21v). Kuolemaa ei nostanut kukaan vastaajista kolmen pahimman mahdollisen riskin joukkoon. Muita keskeisimpiä riskejä mitä vastaajat nostivat esiin, olivat vaikea sairastuminen (5/7) ja työttömyys tai heikko työllisyys (4/7). ”Eniten ehkä mietityttää itsellä se, että ei pysty syystä tai toisesta esimerkiksi sairastumisen vuoksi töitä tekemään”, (mies 32v). Pidempiaikainen työkyvyttömyys on luonnollisesti merkittävä yksin toimivalle yrittäjälle, sillä se vaarantaa aina lähtökohtaisesti koko liiketoiminnan (Juvonen ym., 2014, 73). Vastaajien teesiä tukee myös se fakta, että rakennusalalla maksetaan korkeimpia työkyvyttömyyseläkkeitä kaikista toimialoista (Varis, 2018).

Vastauksissa korostui itsensä työllistäjän oman roolin vaikutus liiketoimintaan; jos vastaaja itse ”on poissa pelistä”, niin liiketoiminta melkein poikkeuksetta katkeaa siihen paikkaan. Tämä avainpelaaja-ongelma nousi useassa haastattelussa esiin, mutta konkreettisia riskienhallinnan toimenpiteitä ei ollut kukaan vastaajista tehnyt sen osalta. Mies 26v: ”kyllähän se karu fakta on, että jos käsi katkeaa ja töistä joutuu olee pois, niin emmä ketään siihen tilalle saa. Työvoimapula on huutava, ja isot yritykset ja vuokrafirmat kyllä vie miehet, ei tällasella yksinyrittäjällä ole resursseja järjestää varamiestä sellasessa tilanteessa”.

Vastauksista näkyi selvästi, että konkreettiset ja helposti hahmotettavat henkilöriskit eli fyysiset tapaturmat ja riski työttömyydestä korostuivat. Sen sijaan vaikeammin hahmotettavissa olevat tai pidemmän aikavälin riskit kuten riittävään osaamiseen liittyvät riskit tai liian alhainen eläketaso eivät nouse esiin vastauksissa, joka selittynee ainakin sillä, että neljä seitsemästä haastateltavasta ei ollut koskaan aiemmin miettinyt keskeisimpiä henkilöriskejä.

4.2.3 Haasteet itsensätyöllistäjän näkökulmasta

Haastatteluissa ilmeni kaksi keskeisintä haastetta liittyen rakennusalan itsensätyöllistäjiin: tietämättömyys ja resurssipula. Tiedonpuute ilmeni toisen osion kysymysten ja testikysymysten myötä. Vastaajat ei tieneet perustason kysymyksiinkään vastauksia, esimerkiksi YEL-työtulon vaikutusta itsensätyöllistäjien sosiaaliturvaan ei kukaan osannut kattavasti vastata. Yrittäjien puutteellinen asiantuntemus liittyen eläkevakuuttamiseen on yksi ajankohtainen yhteiskunnallinen aihe, mikä vaatisi varmasti parannusta, kuten myös Koskinen (2021) toteaa. Vain yksi vastaajista oli ollut yhteydessä henkilöriskien hallinnasta viralliseen tahoon, ja muiden tietotaidot perustuivat epävirallisiin lähteisiin, kuten tuttavain tai edellisen työpaikan ohjeistuksiin. Mies 29v: ”no nyt tässä haastattelussa vasta hoksaan, miten vähälle huomiolle näät asiat on jäänyt, mutta eihän tuolla yksinyrittäjän arjessa oo tullu mieleen pysähtyä hallitsemaan näitä riskejä”.

Resurssipula tai osaamisvaje on toinen esiin noussut keskeinen haaste. Yli puolet vastaajista nosti esiin haastattelun aikana, kuinka pitää isona haasteena omassa liiketoiminnassa sitä, ettei kykene suorittamaan riskienhallintaprosessiin kuuluvia vaiheita, koska aika tai raha ei yksinkertaisesti riitä siihen. ”Musta kyllä tuntuu mahdottomalta ajatukselta, että mä lähtisin töiden ohessa suunnittelemaan henkilöriskien hallintasuunnitelmaa”, totesi eräs haastateltava (mies 24v). Tästä kertoo myös se, ettei kukaan haastateltavista ollut laatinut minkäänlaista kirjallista riskienhallintasuunnitelmaa henkilöriskien suhteen, vaan hallinta perustui kokemuksiin ja tunnepohjaisiin ratkaisuihin.

Myös alivakuuttaminen ja epäsäännölliset sekä matalat tulot korostuivat haasteiden osalta. Ne myös kytkeytyvät toisiinsa, kuten esimerkiksi yksi haastateltavista toteaa: ”vielä tohon YEL-työtuloon, niin mielelläni maksaisin välillä sitä enemmänkin, kun tulot on suuremmat, ja sitten laskisin, kun urakoiden suhteen on hiljaisempaa, mutta kun systeemi on siihen niin kankee-” (mies 50 v.). Nämä ongelmat ovat myös linjassa aikaisempien tutkimuksien valossa. Esimerkiksi Suomen Yrittäjien sosiaaliturvakyselyssä jopa 61%:a toiminimiyrittäjistä piti YEL-maksua liian suurena, jos ilmoittaisi YEL-työtulonsa todellisuuden mukaisesti (2010). ”Mä en rehellisesti hoksaan, miksi

mun pitäis maksaa suurempaa YEL-maksua, kun se ei välttämättä realisoidu sinne eläkepäiville”, (mies 24v).

4.3 Johtopäätökset haastatteluista

Haastattelut tukivat selkeästi jo teoriaosuudessa tehtyjä havaintoja; rakennusalan itsensätyöllistäjät eivät ole riittävän perillä henkilöriskeistä, niiden hallinnasta eivätkä mahdollisista riskien realisoitumisista. Kyseinen ongelma yhdistettynä itsensätyöllistämisen nousevaan trendiin, on merkittävä riski yhteiskunnalle ja sosiaaliturvan kestävyydelle. On selvää, että pitkällä aikavälillä syntyy rakenteellinen ongelma yhteiskuntaan, jos joukko yrittäjiä laiminlyö omaa sosiaaliturvaansa, etenkin Suomen kaltaisessa hyvinvointiyhteiskunnassa.

Alaa tuntevana osasin olettaa, että rakennusalan itsensätyöllistäjät ovat todella käytännönläheisiä, ja suhtautuvat henkilöriskeihin ja niiden riskienhallintaan hyvin pragmaattisesti. Käytännönläheisyys näkyi esimerkiksi siinä, kuinka vakuuttamisen ohella henkilöriskien hallintakeinoina nähtiin lähinnä työvälineisiin tai muuhun työturvallisuuteen liittyvät keinot. Jopa minulle tuli pienenä yllätyksenä, kuinka vieras maailma riskienhallinta on yrittäjille, vaikka takana saattaisi olla pitkäkin toimintajakso itsensätyöllistäjänä. Mielenkiintoista oli huomata, kuinka varmoja haastateltavat olivat aluksi omista tiedoistaan liittyen henkilöriskeihin. Kyseessä on mahdollisesti ylivertaisuusvinouma, eli Dunning-Kruger-efekti. Se selittää ihmisen käytöstä niin, että alhaisemman asiantuntemuksen omaavat ihmiset pyrkivät kompensoimaan sitä alitajuisesti yliarvioimalla omat kykynsä (Dunning & Kruger, 1999).

Päätelin myös, että vaikka itsensätyöllistäjät tunnistivat haasteita liittyen henkilöriskien hallintaan, ei heillä ollut riittävää osaamista haasteen ratkaisemiseen, esimerkiksi YEL-alivakuuttaminen. Näkisin, että tämä on osaksi yhteiskunnallinen ongelma. Vaikka yrittäminen tai itsensätyöllistäminen pitäisi olla jokaisen oma henkilökohtainen päätös, tulisi yhteiskunnan tarjota työkaluja sosiaaliturvan turvaamiseen, varsinkin jos yrittäjällä on myönteinen tahtotila asiaan. Nähdäkseni ainakin tiedottamista ja viestintää liittyen henkilöriskien hallintaan pitäisi yhteiskuntatasolla parantaa itsensätyöllistäjille.

Aikaisempien tutkimuksien mukaisesti myös rakennusalan itsensätyöllistäjillä korostui loukkaantumiset ja työkyvyttömyys henkilöriskeistä. Ja tilastojen valossa tapaturma-alttiilla alalla hyvinkin perustellusti. Toisaalta haastatteluissa tuli myös ilmi, etteivät vastaajat välttämättä olleet kovinkaan tietoisia kaikista heihin vaikuttavista henkilöriskeistä. Tapaturmariski nousi kaikissa seitsemässä haastattelussa esiin, mutta muuten vastaukset hajautuivat muiden riskien suhteen. Esimerkiksi osaamisen puutteeseen tai vanhuuteen liittyviä henkilöriskejä ei kukaan haastateltava nostanut, vaikka ne ovat suhteellisen merkittäviä henkilöriskejä työvoimakeskeisellä ja fyysisellä rakennusalalla.

5 YHTEENVETO

5.1 Tutkimuskysymyksiin vastaaminen

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää vastaukset johdannossa esitettyihin tutkimuskysymyksiin haastatteleamalla rakennusalan itsensätyöllistäjiä henkilöriskien hallinnasta, ja vertaamalla näitä tuloksia aiheen tiimoilta tehtyihin aikaisempiin tutkimuksiin ja muuhun tieteelliseen tekstiin. Tutkimus painottui selvittämään sitä, miten itsensätyöllistäjät tuntevat henkilöriskit ja toisaalta sitä, miten he pyrkivät niitä hallitsemaan ja mitä haasteita siihen liittyy. Teoreettinen viitekehys pyrittiin rakentamaan tutkimuksen ja empiriaosuuden tueksi. Oleellista juuri tässä tutkimuksessa oli rakennusalan itsensä työllistäjien haastattelu. Näin saatiin ruohonjuuritasolta empiiristä tietoa siitä, minkälainen henkilöriskien hallinnan tilanne oikeastaan on.

1. Miten hyvin rakennusalan itsensätyöllistäjät ovat tietoisia henkilöriskeistä sekä niiden hallintakeinoista?

Ensimmäisen tutkimuskysymys käsitteli itsensätyöllistäjien osaamista ja tietoisuutta riskeistä ja niiden hallintakeinoista. Käsitys riskistä on pääsääntöisesti aina subjektiivinen, ja ihmisten suhtautuminen riskitasoihin vaihtelee merkittävästi. Suomalaisien riskinottokyky on kasvanut, ainakin jos katsoo yrittäjien määrän kasvua. Onko riskienhallintakyky eli riskitaito kuitenkin säilynyt tallella innokkaan yrittämisen sivussa? Gigerenzerin mukaan riskitaito on yhtä tärkeä taito ihmiselle kuin luku- ja kirjoitustaito, ja ilman sitä saattaa menettää terveytensä ja rahansa, sekä joutua epärealististen toivojen tai pelkojen valtaan (2015, 13).

Tutkimustulosten perusteella rakennusalan itsensätyöllistäjillä olisi parantamisen varaa riskitaidoissa, ainakin henkilöriskien osalta. Haastattelijien pohjalta kohderyhmä ei tunne riittävällä tasolla olemassa olevia henkilöriskejä, eikä niiden hallintakeinoja. Osa vastaajista tiesi kyllä mahdollisia henkilöriskejä, muttei tuntenut niiden mahdollisia vaikutuksia omaan liiketoimintaan.

2. Mitä henkilöriskejä ja niiden hallintakeinoja itsensätyöllistäjät pitävät merkittävimpinä ja miksi?

Tutkimustulosten perusteella toiseen tutkimuskysymykseen saatiin hyvin selkeät tulokset, joista suurin osa liittyi terveyteen. Eniten nousi esiin loukkaantuminen, työkyvyttömyys, sairastuminen sekä työttömyys. Kaikki neljä ovat hyvin loogisia rakennusalalle; rakennusala on yksi riskisimmistä ammattiryhmistä Suomessa, kolme ensimmäistä liittyy suoraan terveyteen. Viimeinen liittyy myös rakennusalaan selkeästi sen syklistyden ja urakaluonteisuuden takia.

Vaikka tuloksista ilmenneet henkilöriskit ovat helposti perusteltavissa ja sinänsä loogisia, jäi myös muita keskeisiä henkilöriskejä mainitsematta haastatteluissa, kuten riittävään eläketasoon tai osaamiseen liittyvät henkilöriskit. Kukaan haastateltava ei osannut myöskään nähdä henkilöriskien hallitsemisen ”positiivista” puolta, eli mahdollista kilpailuetua esimerkiksi vastuullisuuden ja kouluttautumisen kautta. Pääosin kuitenkin voidaan todeta haastateltavien olleen suhteellisen tietoisia oleellisimmista henkilöriskeistä. Näkemykseni mukaan esiin nousseet merkittävimmät henkilöriskit kertovat myös alasta ja itsensätyöllistäjien asemasta. Käytännönläheisessä työssä asioita on luonnollista lähestyä konkretian kautta ja toisaalta esiin nousee yksintöimimisen näkökulma, keskeisimmät riskit liittyvät tavalla tai toisella uhkaan työtä tai työkykyä kohtaan; työskentely on monille välttämättömyys.

3. Minkälaisia haasteita tai ongelmia kyseisiin hallintakeinoihin liittyy itsensätyöllistäjien näkökulmasta?

Tutkimustuloksissa keskeisimmiksi haasteiksi nousi riittämätön tietämättömyys henkilöriskeistä ja niiden hallintakeinoista, sekä resurssipula, joka vaikeuttaa ja mahdollisesti pahimmillaan estää henkilöriskien hallinnan itsensätyöllistäjillä. Myös yhteiskunnallisesti kuuma peruna eli YEL-työtulon ilmoittaminen merkittävästi todellista tuloa alemmaksi ja rakennusalalle tyypillinen tulojen epäsäännöllisyys yhdistettynä kustannuspaineeseen ja tiukkoihin kilpailutilanteisiin haastaa henkilöriskien hallintaa.

Matala ja epäsäännöllinen tulotaso saattaa johtaa siihen, ettei esimerkiksi vapaaehtoiisiin vakuutuksiin ole itsensätyöllistäjällä varaa. Merkittävänä erona työntekijään itsensätyöllistäjällä ei ole lakisääteistä tapaturmavakuutusta, mikä on hyvin oleellinen tapaturma-alttiilla rakennusalalla. Toinen konkreettinen esimerkki on riittämätön YEL-työtulo, mikä tarkoittaa yhdistettynä pätkä- tai osa-aikatöihin hyvinkin alhaista eläketasoa. Rakennusalalla korostuu tuloksien mukaan tilaajan merkitys tulotassossa. Itsensätyöllistäjät voivat olla hyvinkin riippuvaisia yksittäisestä tilaajasta ja sen kasvusta, mikä luonnollisesti aiheuttaa haasteita tulotason määrittelyyn ja sopivan YEL-työtulon löytämiseen.

Pieni yllätys oli, ettei haastatteluissa tullut ilmi näennäisyrittäjyyttä. Näennäisyrittäjyys on ollut vähintäänkin suhteellisen merkittävä ongelma rakennusalalla viime vuosina, ja se on myös todellinen haaste juuri henkilöriskien hallinnan suhteen. Eli jos itsensätyöllistäjä ei edes itse ole täysin varma omasta työntekeksen muodosta ja vastuiden jakaantumisesta henkilöriskien hallinnan osalta, voi lopputuloksena olla ikävä yllätys niin itsensätyöllistäjän kuin yhteiskunnankin kannalta, etenkin jos volyymi jatkaa kasvuaan.

5.2 Tutkimuksen arviointi ja jatkotutkimusehdotukset

Keskeisintä tutkimuksen onnistumisen kannalta oli tässä tapauksessa nähdäkseni tutkimuskysymyksiin vastaaminen, ja siinä onnistuttiin kokonaisuudessaan hyvällä tasolla. Haastatteluja suoritettiin nähdäkseni riittävä määrä, sillä saturaatio saavutettiin vastausten osalta jo muutaman vastaajan perusteella. Toisaalta haastateltavien joukko olisi voinut olla jakautuneempi, nyt esimerkiksi keski-ikä oli noin 30 vuotta, ja sisälsi ainoastaan miehiä, jotka saattavat osaltaan vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen.

Tutkimusta voidaan arvioida reliabiliteetin ja validiteetin kautta. Reliaabelius tarkoittaa tutkimuksessa saatujen mittaustulosten toistettavuutta (Hirsjärvi ym., 2009, 226). Toisaalta se voi myös tarkoittaa miten luotettavasti mittaustavat mittaavat haluttua ilmiötä, tässä tapauksessa rakennusalan itsensätyöllistäjien riskienhallintaa. Validiteetti voidaan jakaa kahteen päätyyppiin: mittaussvalidius ja tutkimusasetelmavaliidius. Mittaussvalidius tarkoittaa esimerkiksi sitä, voiko tietyn tutkimuksen tuloksista

ennustaa toisten tutkimusten tuloksia. Tutkimusasetelmavalmidius kertoo siitä, onko tutkittu ylipäättään haluttua ilmiötä, esimerkiksi käyttämällä oikeita käsitteitä (Hirsjärvi & Hurme, 2014, 186-187).

Otoskoon ja tulosten analysoinnin tarkkuuden huomioon ottaen on tarpeellista todeta, että tutkimus voisi olla myös luotettavampi. Tutkimusaineistoa kertyi puhelinhaastatteluiden tarkan litteroinnin myötä yli kolmekymmentä sivua, ja tutkimuksen kannalta kaikista oleellisimpien tietojen löytäminen vaatii paljon analysointia, ja se voisi olla vahvemmalla tasolla tässä tutkimuksessa. Kuitenkaan laadullisessa tutkimuksessa ei ole kaikista keskeisintä löytää ajallisesti kestävää ja toistettavia tuloksia, kuten kvantitatiivisessa tutkimuksessa (Hirsjärvi & Hurme, 2014, 186), vaan siinä korostuu ymmärrys ja oikeat tulkinnat ihmisten sekä asioiden välisistä syy-seuraussuhteista (Tuomi & Sarajärvi, 2018).

Oikeanlaisissa käsitteiden käytössä ja tulkinnoissa tutkimuksessa nähdäkseni onnistuttiin hyvin. Tässä auttoi näkemykseni mukaan se, että kirjoittaja on itse toiminut alalla ja ymmärsi rakennusalan itsensätyöllistäjien todellisuuden ja realiteetit liittyen riskienhallintaan ja sen mahdollisiin haasteisiin. Lisäksi haastattelujen anonymiteetti paransi vastausten laatua ja oikeellisuutta, koska haastateltavat uskalsivat paremmin olla rehellisiä omista haasteistaan vastatessaan.

Aiheen ajankohtaisuuden ja yhteiskunnallisen merkityksen vuoksi olisi sitä mielenkiintoista tutkia myös muista näkökulmista. Yksi jatkotutkimusaihe voisi olla työnsuorittajien sijasta rakennusalan ja henkilöriskien hallinnan asiantuntijoiden haastattelu ongelman tiimoilta. Tällöin saataisiin näkemyksiä myös toiselta puolelta, ja etenkin esimerkiksi viranomaisten kantoja olisi mielenkiintoista kuulla. Toinen haastattelujen pohjalta herännyt jatkotutkimusidea on tutkimus siitä, mitä kautta itsensätyöllistäjät yleisesti ovat päätyneet kyseiseen työnteon muotoon. Ovatko he aikaisemmin toimineet samoissa tehtävissä työsuhteessa, ja mikä tai mitkä tekijät saivat ryhtymään itsensätyöllistäjiksi. Ja toisaalta miten työnteon muodon muuttumisen on koettu vaikuttavan henkilöriskien hallintaan.

Kolmas jatkotutkimusehdotus olisi kattavampi toimialasta tai ammatista riippumaton itsensätyöllistäjien haastattelu- tai kyselytutkimus henkilöriskien hallinnasta.

Itsensätyöllistäjien joukko on hyvin heterogeeninen, joten pelkästään yhden ammattiryhmän tutkiminen ei vielä anna luotettavaa kuvaa yleisesti itsensätyöllistäjien tilanteesta. Myös muiden maiden tilannetta olisi mielenkiintoista verrata Suomen tilanteeseen, esimerkiksi Tanskassa ja Saksassa on olemassa työmarkkinoiden kolmas juridinen ryhmä, työntekijöiden ja yrittäjien lisäksi, johon itsensätyöllistäjät kuuluvat.

Yrittämiseen liittyy Suomessa aina vastuu ja vapaus, ja etenkin jälkimmäinen houkuttelee yhä useampaa ryhtymään itsensätyöllistäjäksi, trendi on selkeästi tilastoista havaittavissa (Melin, 2020). Tutkimuksen pohjalta kuitenkin herää väistämättä ajatus, onko nykypäivänä liian helppoa nettiä surffatessa perustaa y-tunnus tai kevytyrittäjätili. Palkkatöiden sivukulujen ”ohittaminen” toki näyttää paperilla houkuttelevalta, mutta ymmärtävätkö etenkin nuoret itsensätyöllistäjät, mikä vaikutus henkilöriskien hallinnan laiminlyönnillä voi olla, ja kuinka suuri itsensätyöllistäjän vastuu on oman sosiaaliturvan riittävän tason varmistamisesta työuran aikana. Tutkimustulosten perusteella ymmärryksessä ja tietotaidoissa näiden osalta on kriittisesti parantamisen varaa.

LÄHTEET

Kirjalliset lähteet:

AZ/NZS. 2004. *Risk management AZ/NZS 4360:2004*. Standards Australia/New Zealand.

Gigerenzer, G. *Riskitietoisuus – miten hyviä päätöksiä tehdään*. 2015. Helsinki: Hakapaino.

Haunia, V. 2005. Näkökulmia yrityksen henkilöriskien hallintaan. Teoksessa: Kuusela, H. & Ollikainen, R. (toim.). *Riskit ja riskienhallinta*. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy, 275-290.

Havakka, P. 2018. Sosiaaliset riskit – määritelmä ja merkitys yhteiskunnassa. Julkaisussa: Ahteensivu, A., Koskinen, L., & Kulmala, J. (toim.), *Riskienhallinnan ajankohtaisia teemoja*. Tampere University Press, 124-177.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2014. *Tutkimushaastattelu, teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. *Tutki ja kirjoita*. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Hopkin, P. 2018. *Fundamentals of risk management : understanding, evaluating and implementing effective risk management*. Lontoo: Kogan Page.

Ilmonen, I., Kallio, J., Koskinen, J., Rajamäki, M., & Koskinen, J. 2022. *Johda riskejä : käytännön opas yrityksen riskienhallintaan*. Finanssi ja vakuutuskustannus FINVA.

Juvonen, M., Koskensyrjä, M., Kuhanen, L., Ojala, V., Pentti, A., Porvari, P. & Talala, T. 2014. *Yrityksen riskienhallinta*. Finanssi ja vakuutuskustannus FINVA.

Knight, F.H. 1921. *Risk, Uncertainty and Profit*. Boston: Houghton Mifflin Company.

Lappalainen, J., Oksa, P., Repo, S. & Savinainen, M. 2009. *Rakennusalan terveys ja turvallisuus 2000-luvulla*. Tampere: Työterveyslaitos.

Rantala, J. & Kivisaari, E. 2016. *Vakuutusoppi*. Helsinki: FINVA.

Ruuth, S. 2013. *"Et miten tää systeemi toimii. Sitä ei missään kerrota."* *Itsensätyöllistäjän elämä ja eläketurva*. Pro-gradu tutkielma. Helsingin yliopisto.

Suominen, A. 1994. *Yritysten riskienhallintakäyttäytyminen ja vakuutuspolitiikka liikejohdon toiminnan osana*. Väitöskirja. Turun kauppakorkeakoulu.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Internet-lähteet:

Ahonen, A., Ali-Yrkkö, J., Avela, A., Junnonen, J., Kulvik, M., Kuusi, T., Mäkäraäinen, K. & Puhto, J. 2020. *Rakennusalan kilpailukyky ja rakentamisen laatu Suomessa*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta. Saatavilla: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162186/VNTEAS_2020_24.pdf. Luettu 20.2.2023.

Componation, P. J. & Kimbrough, R. L. 2009. The relationship between organizational culture and enterprise risk management. *Engineering Management Journal*. 21 (2), 18-26. Viitattu 12.1.2023.

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10429247.2009.11431803>

Dunning, D. & Kruger, J. 1999. *Unskilled and unaware of it: How difficulties in recognizing one's own incompetence lead to inflated self-assessments*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77 (6), 1121-1134. Viitattu 25.2.2023.

<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/10626367/>

Eläketurvakeskus. *YEL-Yrittäjät*. 2022. Viitattu 31.3.2023.

<https://www.etk.fi/suomen-elakejarjestelma/elaketurva/tyoelaketurvan-kattavuus-ja-vakuuttaminen/yel-yrittajat/>

Eläketurvakeskus. *YEL-vakuutettujen määrä kasvoi vuonna 2021*. 2022. Viitattu

3.3.2023 <https://www.etk.fi/ajankohtaista/216-000-yrittajaa-yel-vakuutettujen-maara-kasvoi-vuonna-2021/>

Eläketurvakeskus. *Rakennusalan yritys on edelleen ETK:n tyypillisin asiakas*. 2019.

viitattu 3.3.2023. <https://www.etk.fi/ajankohtaista/rakennusalan-yritys-on-edelleen-etkn-valvonnan-tyypillisin-asiakas/>

Eläketurvakeskus. *YEL-eläkkeiden kustannusjako*. 2021. viitattu 3.3.2023

<https://www.etk.fi/suomen-elakejarjestelma/rahoitus-ja-sijoitustoiminta/tyoelakkeiden-kustannustenjako/yel-elakkeiden-kustannustenjako/>

Eurostat, 2020. Viitattu 25.2.2023. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Fatal_and_non-fatal_accidents_at_work_by_NACE.png

Haverinen, S. 2015. *Riskin kantamista vai siirtämistä? – Tutkimus*

itsensätyöllistäjien henkilöriskien hallinnasta. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Viitattu 10.2.2023. <https://core.ac.uk/download/pdf/250138862.pdf>

Heinilä, J. 2018. *Rakennusalan keskeinen lainsäädäntö Suomen*

työsuojeluviranomaisen näkökulma. Viitattu 10.2.2023. <https://grenset-jeneste.no/sverige/wp-content/uploads/sites/2/2018/08/5.-Rakennusalan-keskeinen-lainsaadanto-Suomen-tyosuojeluviranomaisen-nakokulmasta.pdf>

Hellsten, J. 2022. *Kevytyrittäjä vastoin tahtoaan – tai tietoaan*. Viitattu 15.2.2023.

<https://rakennusliitto.fi/rakentaja/kevytyrittaja-vastoin-tahtoaan-tai-tietoaan/>

Keinänen, J., Koramo, M., Oosi, O. & Wennberg, M. 2017. *Itsensätyöllistäminen ja*

- jakamistalous työelämän murroksessa*. Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 18.2.2023. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79272/TEMjul_13_2017_verkkojulkaisu.pdf
- Keskinäinen työeläkevakuutusyhtiö Elo. Verkkosivujen YEL-laskuri. Viitattu 4.2.2023. <https://yel-laskuri.elo.fi>.
- Koskela, K. & Pesonen, M. 2022. *Rakennustyöntekijöillä todettiin eniten ammattitauteja*. Verkkotiedote. Työterveyslaitos. Viitattu 2.3.2023. <https://www.ttl.fi/ajankohtaista/tiedote/rakennustyontekijoilla-todettiin-eniten-ammattitauteja>
- Koskinen, L. 2021. Monitahoinen YEL-eläke. Kauppakamarin blogiteksti. Viitattu 10.2.2023. <https://tampereenkauppakamarilehti.fi/fi-fi/article/blogi/monitahoinen-yel-elake/912/>
- Koskinen, L., Nummi, T. & Salonen, J. 2020. *The risk of under-insurance in the Finnish statutory pension scheme for self-employed workers: A trajectory analysis*. International Social Security Review, 73: 25-48. Viitattu 12.2.2023. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/issr.12249>
- Melin, H. 2020. *Keitä ovat yksinyrittäjät?* Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnan verkkojulkaisu. Tampereen yliopisto. Viitattu 3.3.2023 <https://www.tuni.fi/alustalehti/2020/03/12/keita-ovat-yksinyrittajat/>
- Nivalainen, S., & Tenhunen, S. 2020. *Kuinka yrittäjät eläkevakuuttavat?: Yrittäjien omat näkemykset ja YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen suhde*. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139884/Kuinka-yrittajat-elakevakuuttavat-tiivistelma.pdf>
- Pärnänen, A. & Sutela, H. 2014. *Itsensätyöllistäjät Suomessa 2013*. Tilastokeskus. Viitattu 26.2.2023 https://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluetteloyits_201400_2014_12305_net.pdf

Sarkkinen, H. 2022. YEL-uudistuksen tarkoituksena on yrittäjien sosiaaliturvan parantaminen. Viitattu 12.2.2023 <https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/yel-uudistuksen-tarkoituksena-on-yrittajien-sosiaaliturvan-parantaminen>

SFS-ISO 31000:2018 – Riskienhallinta–standardi. Viitattu 10.2.2023 <https://www.iso.org/obp/ui#iso:std:iso:31000:ed-2:v1:en>.

Suomen Riskienhallintayhdistys. Viitattu 18.2.2023. Saatavilla: <https://pk-rh.fi/riskien-luokittelu/operatiiviset-riskit/henkiloriskit.html>

Työeläkelakipalvelu, eläketurvakeskus. 2017. *Jos yrittäjä tulee työkyvyttömäksi*. Viitattu 22.2.2023. https://www.tyoelakelakipalvelu.fi/telp-publishing/vepa/document.faces?document_id=310287

Varis, J. 2018. Korkeimmat työkyvyttömyyseläkkeiden kustannukset rakennusalalla. <https://www.etk.fi/blogit/korkeimmat-tyokyvyttomyyselakkeiden-kustannukset-rakennusalalla/>

Yrittäjän sosiaaliturvakysely. 2010. Helsinki: Suomen yrittäjät. Viitattu 12.2.2023 https://www.yrittajat.fi/wpcontent/uploads/2021/09/sy_yrittajan_sosiaaliturvakysely_2010.pdf

Oikeudelliset lähteet:

Suomen perustuslaki 1999/731 19 § 2 mom. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Laki tilaajan selvitysvelvollisuudesta ja vastuusta ulkopuolista työvoimaa käytettäessä 1233/2006. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20061233>

Työtapaturma- ja ammattitautilaki 459/2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150459>

Työturvallisuuslaki 738/2002. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20020738>

Yrittäjän eläkelaki 1272/2006. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20061272>

Valtioneuvoston asetus rakennustyön turvallisuudesta 205/2009. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090205>

LIITTEET

Liite 1: Haastattelurunko

OSIO 1. TAUSTAKYSYMYKSET

1. Tämänhetkinen ammatti? Kuvaile lyhyesti liiketoimintaasi.
2. Mikä on nykyinen työnteon muoto? (kevytyrittäjä, toiminimi, Oy, muu?)
3. Oletko toiminut aikaisemmin työsuhteessa samanlaisissa tehtävissä?
4. Kauanko olet toiminut itsensätyöllistäjänä?
5. Harjoitatko kyseistä rakennusalaan liittyvää toimea päätoimisesti vai sivutoimisesti?

Osio 2. Henkilöriskit ja niiden hallinta:

Kysymykset 1-3 Likertin asteikoilla: 1:täysin eri mieltä, 5:täysin samaa mieltä)

2A)

1. Koen tuntevani riittävällä tasolla henkilöriskit.
2. Koen tuntevani riittävällä tasolla henkilöriskien hallintaprosessin ja niihin liittyvät hallintakeinot, esim. vakuuttaminen?
3. Koen yleisesti ottaen perehtyneeni ja valmistautuneeni riittävällä tasolla henkilöriskeihin liiketoiminnassani?

2B)

4. Mainitse 1-3 merkittävintä henkilöriskiä omalle kohdallasi.
5. Miten olet pyrkinyt hallitsemaan näitä riskejä? Onko esimerkiksi erillistä riskienhallintasuunnitelmaa, kuvaile lyhyesti riskienhallinnan tasoasi?
6. Mitä kautta olet saanut tietoa henkilöriskeistä ja niiden hallintakeinoista?
7. Minkälaisia haasteita koet liittyvän omalla kohdallasi henkilöriskien hallintaan?
Esim. alivakuuttaminen tai epäsäännölliset tulot?

OSIO 3. TESTIKYSYMYKSET

1. Mainitse vähintään kaksi rakennusalalle tyypillistä henkilöriskiä?
2. Mainitse itsensätyöllistäjän yksi lakisääteinen ja yksi vapaaehtoinen vakuutus-
tuote henkilöriskeihin?
3. Mainitse vähintään yksi henkilöriskien hallintakeino vakuuttamisen lisäksi.
4. Mihin YEL-työtulo vaikuttaa itsensätyöllistäjällä?
5. Oikein vai väärin: YEL-vakuutus on kaikille rakennusalan itsensätyöllistäjille pa-
kollinen?
6. Oikein vai väärin: Lakiuudistuksen myötä itsensätyöllistäjä ei voi enää vaikuttaa
YEL-työtulon määrään.
7. Oikein vai väärin: Rakennusalan yleiset sopimusehdot velvoittavat jokaista itsen-
sätyöllistäjää vakuuttamaan itsensä tapaturmavakuutuksella työskennellessä raken-
nustyömaalla?

Liite 2: Tuloksien luokittelutaulukko

Alkuperäisilmaukset	Pelkistetyt ilmaukset
"En jaksa jotenki siihenkään täysin luottaa, että YEL-vakuutus varmistaisi vanhana sitä tulotaso-"	Epäily YEL-vakuutuksen tuomasta turvasta riskejä kohtaan
"Mulla on vakuutuksistakin semmonen fiilis, että se on oikeesti harva vahinko mitä ne korvaa, että helposti saa olla itse maksumiehenä"	Kokemus vakuutuksien soveltumattomuudesta ja epäily niiden korvaavuudesta
"Kyllä niitä riskejä joo voi aina analysoida ja suunnitella, mutta eipä se käytännössä näy sitten juurikaa "	Kokemus riskienhallinnan merkityksettömyydestä
"No ei mulla ole niistä (henkilöriskit) kyllä hajuakaan, en ole koulussa enkä töissä noihin juuri perehtynyt"	Yleinen perehtymättömyys aiheeseen
"Faktahan on se, että kun pääurakoitsija vetäis liinat kiinni, niin se on isoimpia riskejä"	Liiketoiminta on pitkälti riippuvaista yksittäisestä toimijasta
"Taloustilanne, jos lama iskee niin hommat loppuu seinään ja se on kyllä ainakin yks suurimmista riskeistä"	Taloustilanteen vaikuttavuus liiketoiminnan jatkuvuuteen
"Tulot vaihtelee rajusti, saattaa olla, että tienaa vuoden tienestit muutamassa kuukaudessa"	Haaste tulojen epätasaisuudesta suhteessa riskienhallintaan
"No vakuutukset tietysti mutta kyllä tuntuu, että ne on hinnoiteltu enemmän suurille yrityksille"	Kokemus vakuutusmaksujen suuruudesta ja niiden soveltumattomuuteen yksityisillä
"Ymmärtääkseni YEL-vakuutuskaan ei ota yhtään huomioon kausityöntekijöitä vaan päinvastoin on epäreilu"	YEL-vakuutus ei ota huomioon lainkaan kausityöntekijän näkökulmaa
"Sitähän ei mikään vakuutus tai muu korvaa, jos urakkaa ei enää tule ja jää tyhjän päälle-"	Vakuutukset eivät tuo turvaa työttömyyttä kohtaan
"No ei mulla rehellisesti ole tiedossa mistä mä näistä (henkilöriskien hallinnasta) kyselisin"	Ei tietoa mistä hankkia tietoa henkilöriskeistä
"No kyllähän se kuulopuheeseen ja kollegoiden tietoon pitkälti perustuu, eli niiltä saanut tiedot"	Tiedot henkilöriskeistä perustuu työkavereilta kuultuun
"No työkyvyttömyyshän se käytännössä olis se pahin skenaario, mutta emmä oo osannu siihen oikeen miettiä keinoja"	Työkyvyttömyys merkittävimmistä riskeistä, mutta hallintakeino sitä varten ei ole tiedossa
"Vakava tapaturma ja nyt mikä tullu mieleen, että jos ei oo töitä, en tiä sitte onko se henkilöriski"	Tapaturma ja työttömyys merkittävimpiä riskejä
"Laskeskelin että uudistuksen myötä mulla pitäis maksu nousta, sitäkin mietin, onko varaa ja pitäiskö palkolliseksi vaihtaa"	YEL-maksu-uudistus luo kustannuspainetta
"mielelläni maksaisin välillä sitä enemmänkin, kun tulot on suuremmat, ja sitten laskisin, kun urakoiden suhteen on hiljaisempaa, mutta systeemi on siihen liian kankea"	YEL-maksua ei ole varaa kausiluonteisuuden takia nostaa, jolloin eläke jää mahdollisesti pieneksi
"tapaturmavakuutuksella, rakennusalalla sitä vaaditaan miltei aina, ja toki sen itsekin järkeväksi koen"	Tapaturmavakuutus on keskeisin yksittäinen vakuutustuote
"YEL-vakuutuksella, nyt vasta isyyden myötä tajusin paremmin senkin merkitystä"	YEL-vakuutuksen merkitys on isyyden myötä korostunut
"Tohon vastuuasioihin niin paljon kyllä jää omalle vastuulle niistä, toki vakuutuksia saisi mutta maksut ja omavastuut korkeita"	Vastuuvahinkoja hallitaan ottamalla omalle vastuulle

Pelkistetyt ilmaukset	Alaluokat	Yläluokat	Pääluokat
Epäily YEL-vakuutuksen tuomasta turvasta riskejä kohtaan	Luottamuspula YEL-järjestelmään	Luottamuspula järjestelmään	Haasteet henkilöriskien hallinnassa
Kokemus vakuutuksien soveltumattomuudesta ja epäily niiden korvaavuudesta	Luottamuspula vakuutuksia kohtaan		
Kokemus riskienhallinnan merkityksettömyydestä	Välinpitämättömyys	Riskienhallinnan laiminlyönti	
Liiketoiminta on pitkälti riippuvaista yksittäisestä toimijasta	Riippuvuus yksittäisestä tilaajasta	Haasteet oman toiminnan järjestämisessä	
Yleinen perehtymättömyys aiheeseen	Puutteelliset tietotaidot		
Taloustilanteen vaikuttavuus liiketoiminnan jatkuvuuteen	Suhdanneherkkyys		
Haaste tulojen epätasaisuudesta riskienhallintaa ajatellen	Epäsäännölliset tulot	Taloudelliset resurssit	
Kokemus vakuutusmaksujen suuruudesta ja niiden soveltumattomuudesta yksinyrittäjille	Vakuutusmaksujen suuruus		
YEL-vakuutus ei ota huomioon lainkaan kausityöntekijän näkökulmaa	Väärinymmärrys		
Vakuutukset eivät turvaa työttömyydeltä	Asiavirhe	Puutteellinen ymmärrys kokonaisuudesta	Tietoisuus henkilöriskeistä ja niiden hallinnasta
Ei tietoa mistä hankkia tietoa henkilöriskeistä Tiedot henkilöriskeistä perustuu työkavereilta kuultuun	Tietolähde puuttuu / ei tiedossa Tietolähde ei luotettava	Vajavainen tietolähde	
Työkyvyttömyys merkittävimmistä riskeistä, mutta hallintakeino sitä varten ei ole tiedossa	Riski tunnistettu, hallintakeino ei	Riskinhallintakeino epäselvä	
Tapaturma ja työttömyys merkittävimpiä riskejä	Työkyvyttömyys Työttömyys	Perinteiset henkilöriskit	
YEL-uudistus luo kustannuspainetta YEL-maksua ei ole varaa kausiluonteisuuden takia nostaa, jolloin eläke jää mahdollisesti pieneksi	Eläkelainsäädännön muutokset Eläketulojen riittävyys	Sosiaaliset riskit	Keskeisimmät riskit ja niiden hallintakeinot
Tapaturmavakuutus on keskeisin yksittäinen vakuutusstuote	Tapaturmavakuutus	Vakuuttaminen	
YEL-vakuutuksen merkitys on vanhemmuuden myötä korostunut	YEL-vakuutus		
Vastuuvahinkoja hallitaan ottamalla omalle vastuulle	Omalla vastuulla pitäminen	Riskin pitäminen	